

HERZIENING WETBOEK ZORGVULDIG STRAFPROCES

INTERVIEW

IN GESPREK MET
MINISTER OVER
HERZIENING WETBOEK

PRAKTIJK

(NIET-)WESTERS
AANPASSING
TERMINOLOGIE

WEBINAR

IDENTITEIT
VAKOVERSTIJGEND
ONDERWIJS

ACHTERGROND

BURGER-
INITIATIEF
DONORWET

ProDemos

Huis voor democratie en rechtsstaat

Breng politiek tot leven met ProDemos!

De inschrijving voor de eerste helft van schooljaar '21/'22 is geopend

De Tweede Kamer gaat op reis en neemt mee: het gehele interieur, alle Kamerleden en ProDemos! Ondanks de renovatie van het Binnenhof, blijft het ook aankomend schooljaar mogelijk om langs te komen met jouw klas(sen) in politiek Den Haag. Om de wandeling naar de tijdelijke locaties van de Eerste en Tweede Kamer zo leuk en informatief mogelijk te maken, hebben we een nieuwe GPS-speurtocht ontwikkeld. Ook richten we in het tijdelijke gebouw van de Tweede Kamer een nieuwe ruimte in: een ware multimediaroom.

Vanwege de onzekerheden m.b.t. de coronamaatregelen en de verhuizing van beide Kamers is het aanbod in Den Haag in eerste instantie beperkt. Schrijf je dus op tijd in!

We hopen jullie komend schooljaar in politiek Den Haag te zien!

prodemos.nl/voor-scholen

INSPIRATIE

De eindexamens zitten er weer op. Althans, de examens van tijdvak 1. Nog twee tijdvakken te gaan. De afgelopen tijd keerden de bekende rituelen rondom de centrale examens na een jaar afwezigheid terug op school.

Eerst de leerlingen zo goed mogelijk voorbereiden op het eindexamen, vervolgens in spanning afwachten welke vragen uit de pakketten tevoorschijn kwamen, na afloop bij leerlingen navragen hoe het was gegaan (en hopen dat ze niet 'Slecht, echt te moeilijk!' of 'Het was een makkie!' zouden zeggen) om vervolgens met de correctie aan de slag te gaan, de examenbespreking bij te wonen, de tweede corrector te bellen en daarna af te wachten wat de N-term zou worden. Pas dan wist je als examiner definitief hoe je leerlingen het eindexamen hadden gemaakt. Intussen mochten ook alle niet-eindexamenkandidaten weer naar school. De kantines en klaslokalen stroomden weer

vol. Na zo'n intensieve examenperiode en de terugkeer van scholieren leek alles weer even (best) normaal. Dit schooljaar blijft in ons (onderwijs)geheugen gegrift staan. De komende jaren kan de maatschappijleerdocent voor voorbeelden nog flink putten uit de jaren waarin het coronavirus Nederland en de rest van de wereld op z'n kop zette. Of misschien wil je later helemaal niet meer aan deze ongekende crisis refereren. Dit nummer bevat ideeën voor lessen en achtergrondverhalen die je ter inspiratie voor het volgende schooljaar kan gebruiken. Laten we met z'n allen hopen dat we volgend schooljaar niet meer afhankelijk zijn van de grillen van het virus dat corona heet. Maar eerst: vakantie.

IVO PERTIJS
hoofdredacteur

i.pertijs@maatschappijenpolitiek.nl

INHOUD

3
REDACTIONEEL

4
MINISTER OVER
UPDATE WETBOEK

7
COLUMN

8
EXAMEN
MAATSCHAPPIJKUNDE

10
MAATSCHAPPIJ
& WETENSCHAP

12
ONDERZOEKSJOURNALIST
OVER DIGITALISERING

14
ACHTERHAALDE
TERMINOLOGIE

16
IDENTITEIT

18
GASTLES

20
MAW-LITERATUUR

22
DONORWET

24
LESMATERIAAL

26
INDONESIË

28
RECENSIES

30
NVLN

31
COLUMN

04

10

12

16

26

UPDATE VAN HET WETBOEK VAN STRAFVORDERING II

EEN ZORGVULDIG STRAFPROCES IN DIGITALE TIJDEN

Minister Sander Dekker
(foto: Rijksoverheid)

In *Maatschappij & Politiek* van maart 2021 stond het eerste artikel van een reeks over de modernisering van onze rechtsstaat door middel van een herzieningsproces van ons Wetboek van Strafvordering. *M&P* sprak minister voor Rechtsbescherming Sander Dekker.

KOEN VOSSEN

In 2014 startte het wetgevings-traject voor het herziende Wetboek van Strafvordering. Maatschappijleerdocenten leren hun leerlingen altijd dat wetgeving een reactie op vraagstukken en maatschappelijke problemen is. Wat zijn volgens u de drie belangrijkste vraagstukken waar dit wetboek een antwoord op is?

'Ten eerste was en is er de behoefte om alles van de grond af aan weer eens op te bouwen. Dat maakt dit proces heel bijzonder. Normaal gesproken zijn wetsvoorstellen vooral amenderingen, aanpassingen, op het huidige Wetboek van Strafvordering of een andere wet. Dit voorstel houdt in dat alles helemaal opnieuw wordt geschreven. Dat beantwoordt aan de behoefte dat wetgeving overzichtelijk en duidelijk moet zijn. Je kunt de wet met een huis vergelijken. Elke keer wordt iets aan dat huis verbouwd: dakkapel, nieuw kozijn, nieuw raam, enzovoort. Als je na een tijdje naar dit huis kijkt, kun je denken dat het wel een beetje rommelig is geworden. Dit is ook het geval met een wet. Elke keer hebben we het een beetje aangepast, maar na verloop van tijd is het geheel rommelig geworden. Daardoor is het in de praktijk ook moeilijk om ermee te werken.

Het tweede punt betreft de behoefte om wetgeving te moderniseren. We hebben vandaag de dag echt een ander strafproces dan honderd jaar geleden. Neem het digitaliseringproces. Het is in deze tijd veel gemakkelijker om in de rechtszaal geluid- en/of beeldmateriaal te gebruiken; zeker met het oog op het gegeven dat criminaliteit, en daarmee het strafrecht, van de fysieke naar de digitale wereld verschuift. Daar is het huidige Wetboek van Strafrecht onvoldoende voor toegerust. We maken dit wetboek klaar voor het digitale tijdperk.

Door alle belangen van alle partijen is het strafproces heel stroperig geworden. Rechtszaken duren langer dan je zou willen en nodig zou moeten zijn. Dit is het derde probleem dat we willen oplossen. Sneller duidelijkheid in een strafzaak voor

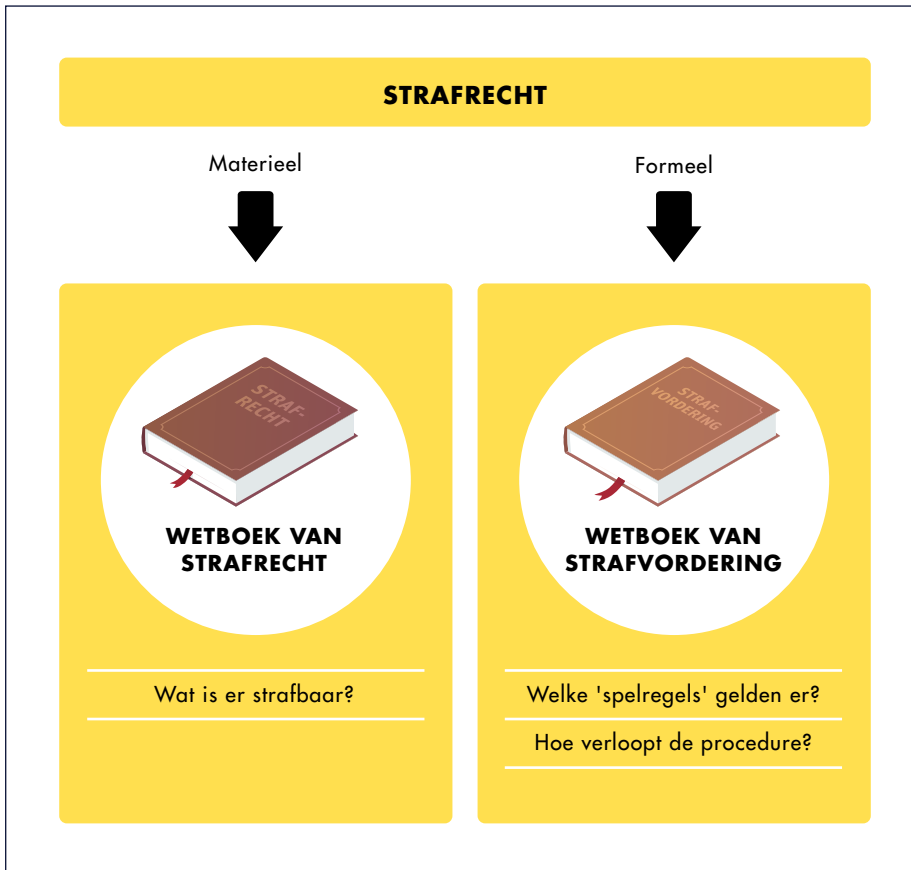
de verdachte en het slachtoffer. Dat zijn de drie belangrijkste redenen: de boel netjes opruimen, klaarmaken voor de moderne tijd en zorgen dat het proces gestroomlijnder wordt. Door dit laatste punt krijgen we ook sneller duidelijkheid in rechtszaken.'

We hebben in Nederland niet de traditie om voor elke wet een preambule te schrijven met daarin een uiteenzetting over de belangrijkste principes en beginselen achter de wet, terwijl er wel degelijk principes en beginselen zijn die in het hart van een wetsvoorstel liggen. Wat zijn in dit nieuwe wetboek de beginselen die wezenlijk nieuw zijn? 'Laat ik één beginsel vooral toelichten. Dat is het belang en de rechten van slachtoffers. Het is niet zo dat slachtoffers

in het vorige wetboek geen rechten hadden. Dat is er de afgelopen dertig jaar wel aan en in geamendeerd. Dat zijn die figuurlijke dakkapellen van ons huis. Het zit her en der in het wetboek verstopt. Die veranderingen, destijds, zijn heel erg ingegeven door een veranderende tijdsgeest en daarbij behorende nieuwe behoeften, maar niet vanuit een basisprincipe. In het eerste boek van het herziende wetboek hebben we beschreven welke partijen een vaste plaats in het strafproces hebben. Hierin wordt het slachtoffer nadrukkelijk benoemd als een partij die rechten en plichten heeft. Op een aantal onderdelen wordt de positie van het slachtoffer groter, maar deze rol wordt vooral duidelijker. De rol, rechten en plichten van slachtoffers staan meer gebundeld.'

(foto: Pixabay)

Je hoort veel kritiek op de rol van het slachtoffer in ons rechtssysteem. Termen als *emotionalisering* worden in dat verband vaak gebezigd. Een belangrijk principe in onze rechtspraak is het feit dat je door de staat wordt aangeklaagd en niet door een slachtoffer. Critici menen dat door de versterkte rol van het slachtoffer hier een kentering in gaat plaatsvinden. Deelt u deze zorgen?

'Nee, die deel ik niet. Dat is het conservatieve en behoudende van *sommige* juristen die nu bij het strafproces zijn betrokken. Denk bijvoorbeeld aan advocaten die voor verdachten opkomen, maar ook officieren van justitie en rechters. Echter, ik zie hoe belangrijk het is dat ook slachtoffers een zegje mogen doen en ook een positie in het proces hebben; dat ook zij worden gezien en gehoord, mede als onderdeel van de verwerking van datgene dat hen is overkomen. Dat gaat soms met emoties gepaard, maar dat is ook niet gek. Daar waar slachtoffers zijn gemaakt is iets heel ergs gebeurd. Een rechter is ook opgeleid, en in mijn ogen ook in staat, om voorbij de emoties naar de objectieve feiten te kijken.

In het traditionele proces waar de officier van justitie, namens de staat, voor de rechter pleit, gaat het ook al met ver-

schillende emoties gepaard. De officier zal bijvoorbeeld zeggen: "De meneer die daar zit stapte toen en toen met zijn dronken hoofd in de auto. Hij reed vervolgens met 170 kilometer per uur over de snelweg, alvorens hij het ongeluk veroorzaakte". De officier beschuldigt op dat moment al iemand, terwijl formeel gezien de rechter de schuld nog niet heeft vastgesteld. Het Nederlandse systeem kent, net als alle stevige rechtsstaten, het principe dat je onschuldig bent tot het tegendeel is bewezen: de onschuldpresumptie.'

De positie van de verdachte is een veel besproken onderwerp. Sommigen stellen dat de verdachte te weinig ondersteuning krijgt voor de hoeveelheid rechten en plichten die hij/zij heeft. Anders gesteld: je hebt een recht, maar je weet niet hoe je die moet gebruiken.

'Bij ernstige misdrijven, waarvoor een verdachte ook in voorlopige hechtenis zit, is het juist daarom dat de overheid een advocaat geeft. Deze betaalt de overheid voor een verdachte. Voor een leek zijn de wetboeken namelijk niet te doorgronden. Het is een vorm van rechtsbescherming dat we op zulke momenten goede en gefinancierde rechtsbijstand hebben.'

Leerlingen stellen (vaak) bij dit soort toegewezen advocaten dat het C-klasse-advocaten zijn die hun opleiding niet goed hebben afgerond. Klopt dit gevoel van leerlingen?

'Nee, dat klopt echt niet. In Nederland zijn de kwaliteitseisen van de advocatuur sowieso erg hoog. In het strafrecht is een groot deel van het werk van advocaten gefinancierd en gesubsidieerd. In Nederland is het standaard dat, als je vastzit en van je vrijheid bent beroofd, je ambtshalve een toevoeging van de staat krijgt. Dat zijn doorgaans goed opgeleide en doorgewinterde advocaten.'

Een andere pijler in het nieuwe wetboek is de techniek. Publieke figuren, zoals Maxim Februari, stellen regelmatig dat de overheid met technologievraagstukken vaak de plank mislaat. Hoe heeft u ervoor gezorgd dat die lastige werkelijkheid van technologie in het nieuwe wetboek recht wordt gedaan?

'Je kunt je afvragen met wie we niet hebben gesproken. Dit is zo'n groot ding. Normaliter, als je het over wetsvoorstellen hebt, worden drie of tien artikelen in een wetboek aangepast. Wij doen nu *alle* artikelen; een totale re-design. Daarom loopt dit ook al jaren. Het wetboek ligt nu bij de Raad van State. Deze geeft normaal binnen drie maanden advies, maar ik vrees dat hij hier een jaar mee bezig is. Vervolgens brengt het kabinet het voorstel naar de Tweede Kamer en ik vermoed dat de raad ook hier meerdere dagen voor nodig heeft om dit op een goede manier te doen. Terwijl veel wetgeving in één debat kan worden afgerond. Een aanpassing van deze schaal doe je eens in de vijftig tot honderd jaar.'

We hebben in het beleidsvormingsproces met heel veel partijen gesproken. Voor een deel met juristen die weten hoe je in goede bewoordingen dingen goed opschrijft. Daar komt techniek om de hoek kijken. We wilden dat de wet techniekonafhankelijk is. De techniek van vandaag is over tien jaar verouderd, maar we willen wel dat het wetboek, bij wijze van, honderd jaar werkt. Denk hierbij aan een term als *gegevensdragers*. Dit kan techniek zijn die we vandaag de dag gebruiken, telefoon en laptop, maar het kan ook iets zijn wat we momenteel nog niet eens kennen.'

Daarnaast hebben we gesproken met technici die in de praktijk met het huidige wetboek moeten werken. Wat hebben zij nodig om hun werk goed te doen? Forensische rechercheurs moeten telefoontjes uitlezen en doorkijken. Momenteel lopen zij tegen allerlei verouderde regels aan. Er zijn nu nog geen goede regels om beeldmateriaal ter zitting te brengen. Je moet

dan alles in een proces-verbaal beschrijven. Dit wetvoorstel maakt het straks mogelijk dat, los van de traditionele manier van werken, ook geluids- en beeldmateriaal de rechtszaal in mag komen.'

Helpt deze aanpassing dan bij het meer efficiënt en sneller maken van het rechtsproces?

'Dit is inderdaad een mooi voorbeeld. Als je niet alles hoeft uit te typen kan het sneller tot een zitting komen. Door deze nieuwe manier van werken kun je straks ook de klankkleuren horen, die natuurlijk niet in een proces-verbaal zijn te beschrijven. Naast de snelheid neemt dan ook de kwaliteit van het rechtsproces toe. Daarnaast zijn er nog meer factoren die de snelheid bespoedigen. Ik gebruikte net de beeldspraak van het huis, maar om dit uit te leggen kunnen we beter een auto nemen. Op een bepaald moment heb je een auto zo vaak aangepast, dat je teveel aanhangsels krijgt en dit vermindert dan de snelheid. Bovendien is het een auto uit de jaren zestig waarvan we kunnen stellen dat deze niet aerodynamisch was. Om sneller te kunnen rijden moet de auto opnieuw worden gestroomlijnd. De nieuwe wet is zo'n stroomlijning. Een belangrijke aanpassing in dit wetsvoorstel is dat de voorbereiding van strafzaken wordt verbeterd. Hierdoor wordt de strafzaak sneller afgerond, althans: als het tot een strafzaak komt. We hebben bepaald wat er minimaal in het dossier moet zitten en welke termijnen en criteria gelden. Onder het huidige wetboek komt het nog voor dat tijdens de zitting de rechter stelt dat het dossier incompleet is. De rechter houdt de zaak dan aan en stuurt het weer terug naar het Openbaar Ministerie. Dat heen-en-weergestuur zorgt voor veel tijdverlies. Het nieuwe wetboek probeert dat sterk te verbeteren.'

Wat wilt u dat leraren maatschappijleer/burgerschap hun leerlingen over het Wetboek van Strafvordering vertellen?

'Dit wetsvoorstel is een hele mooie aanleiding om eens te kijken hoe wetten worden gemaakt. Dit is een hele grote wetswijziging, maar hierdoor zijn alle stappen goed te onderscheiden. Je zou ook veel meer de inhoud kunnen induiken. Bespreek met de leerlingen de rechten en plichten van slachtoffers/verdachten? Welke regels zijn er bij een rechtszitting gemoeid? De meeste leerlingen zien vaak de grote strafzaken, maar wie precies wat doet en hoe een zaak tot stand komt, is vaak een *black box*. Het is belangrijk om te beseffen, dat tijdens zulke indrukwekkende momenten, het strafproces wel zorgvuldig gebeurt.' ♦

STEF

MENEER HOEK

Ik moet nog wel eens denken aan de 94-jarige meneer Hoek in de zomer van 2020. In een ingezonden brief in het *AD* schrijft hij over zijn jeugd en vergelijkt dat met deze coronatijd. De beste man was 15 toen Nederland werd bezet en kon na de oorlog direct in militaire dienst. Dat was pas zuur, dus beste jongeren: houd nog even vol. Meneer Hoek had natuurlijk een punt, maar ja: vrede en veiligheid gaan ook wennen. Zeker na 76 jaar.

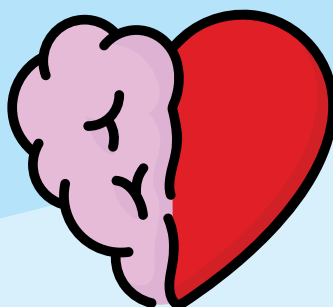
We zijn nu bijna een jaar verder en het einde van het tweede coronaschooljaar is in zicht. Los van dat beetje vreemde gevoel om weer met iedereen op school te zijn, ben ik blij dat we het op een redelijk normale manier op school zullen eindigen. Ik heb goede hoop dat we het nieuwe schooljaar als vanouds kunnen starten. Kriewelende brugpiepers door de gangen en lekker koffiedrinken met te veel collega's aan die ene kleine tafel.

Op het komende schooljaar is de jackpot gevallen: er is opeens geld beschikbaar! Je moet dan wel uit 'de menukaart' kiezen, maar gelukkig staan daar niet alleen opties voor het cijfermatige aspect, ook aan het mentale aspect is gedacht. Denk daarbij aan sportactiviteiten, theater- of muziekles, maar ook specifiekere dingen als sociale-emotionele trainingen, *mindfulness* en opvoedvaardigheden voor ouders. Wanneer je dus als docent over deze achterstandsgelden kunt meepraten, vergeet dit niet: ook hier is geld voor beschikbaar.

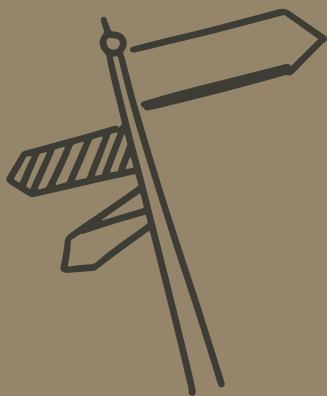
Want juist over dit aspect heb ik me de afgelopen maanden zorgen gemaakt. Neem bijvoorbeeld mijn derde- en vierdejaars: 's avonds laat, met alcohol uit de supermarkt rondhangen in een park en, omdat dit uiteindelijk ook gaat vervelen, ook meer experimenteren met drugs. Normaal gesproken gingen deze leerlingen naar thuisfeestjes, terrasjes of de sport waar nog een vorm van sociale controle was. Of juist de leerlingen die zich afzonderen en niet meer buiten komen, met gamen en YouTube als hun enige uitlaatklep: 24 uur schermtijd.

Misschien moeten we ook hier maar weer een parallel met de Tweede Wereldoorlog trekken, waar destijds pas veel later aandacht voor het psychische effect van de oorlog was. We kunnen dat toch voor zijn? Die leerachterstanden

halen ze vast nog wel ergens in, maar een sociaal-emotionele tik kun je niet met een zomerschool oplossen. Zorg dat daar in het nieuwe schooljaar voldoende aandacht voor is. Kleine klassen, veel tijd voor de mentor en meer sport en cultuur. Tijd voor een nieuwe brief, meneer Hoek? ♦

Stef van der Linden
(maatschappijleer.net)

REIS DOOR DE GEMODERNISEERDE SYLLABUS

‘Voetbal is simpel. Wat moeilijk is, is simpel voetballen’, is wellicht de mooiste uitspraak van Johan Cruyff over zijn geliefde sport. Bij het schrijven van *Samengevat* voor het eindexamen maatschappijkunde in 2022 schoot deze uitspraak vaak door het hoofd van Gijs Abrahams. In dit artikel leest u waarom en krijgt u een kijkje achter de schermen van het werk van de educatief auteur.

GIJS ABRAHAMS

De opdracht die ik het afgelopen jaar had was het schrijven van een samenvatting over de examstof voor maatschappijkunde voor eindexamenkandidaten van vmbo-k en vmbo-gt. Zoals iedereen weet is de *Syllabus Maatschappijkunde* de belangrijkste bron voor docenten (en leerlingen), maar is deze niet altijd even leesbaar. Het doel van *Samengevat* is elk leerdoel minimaal één keer te hebben hertaald of geduid. In de syllabus varieert de mate van abstractie aanzienlijk. Neem de volgende twee eindtermen:

‘De kandidaat kan in verband met het functioneren van de Nederlandse parlementaire democratie de volgende aspecten noemen, herkennen, beschrijven en toepassen:

- (i) om de hoeveel jaar in de regel verkiezingen plaatsvinden voor een volksvertegenwoordiging op nationaal, provinciaal en gemeentelijk niveau en
- (ii) het fenomeen van zwevende kiezers, de invloed van peilingen en de rol van lijsttrekkers tijdens verkiezingen.¹

De eerste eindterm behoeft geen uitleg. De tweede eindterm roept direct de vraag op over de omvang van de uitleg. Enerzijds schrijf je een *Samengevat* waarin de eindtermen kort en bondig worden besproken, anderzijds wil je de leerlingen niet tekortdoen door alle onderwerpen simpel ‘aan te tikken’. Dit balanceren tussen *volledigheid* en *bondigheid* herkent vrijwel iedere docent

maatschappijleer bij het maken van een jaarplanning. Er is altijd te weinig ruimte; deze keer niet qua tijd, maar letterlijk qua ruimte op papier.

UITGANGSPUNTEN

Na bestudering van de eindtermen bepaal je de didactische uitgangspunten die aansluiten bij de leerling, de inhoud en de aard van *Samengevat*. Van leerlingen wordt verwacht dat ze veel weten over de verschillende rollen in de politiek en het strafrecht, zoals die van de officier van justitie. Deze verschillende rollen/taken/functies hebben we als kern gezien voor *Samengevat*. De meeste leerdoelen staan namelijk in relatie tot de verschillende rollen in de samenleving, en rollen zijn vaak concreter en levensechter dan abstracte omschrijvingen. Om dit alles samen te laten vallen kozen een van de eindredacteuren en ik voor de simpele en beproefde techniek van de vijf W’s (Wie, Wat, Waar, Waarom, Wanneer) en een H (Hoe). Dit was voor ons echt een *aha-erlebnis*. Door bij de bespreking van de rollen steeds een beroep op deze vragen te doen kan de complexe inhoud eenvoudig voor de leerlingen worden gestructureerd. Daarnaast zijn alle leerlingen bekend met deze methode.

Het tweede didactisch uitgangspunt heeft betrekking op Taalgericht Vakonderwijs. Maaike Hajer en Theun Meestringa geven hiervoor veel praktische handvatten om leerlingen vaktaal aan te leren.² Hierbij is het van belang om veel met contexten en taalsteun te werken. In *Samengevat* is dit terug te zien in de volgende uitwerkingvormen:

UITWERKINGSVORM

VOORBEELDEN

Voorbeelden helpen leerlingen om ‘droge’ kennis beter te onthouden. Als je geen idee hebt hoe iets in werkelijkheid eruitziet is het abstracte begrip lastig te begrijpen.

SCHEMA’S

Schematiseren zorgt voor een helder overzicht van de leerstof en ondersteunt het leren door middel van een combinatie van ‘beeld’ en ‘woord’.

LEEROPBRENGSTEN

In andere woorden en met een bondige schrijfstijl wordt de aandacht van leerlingen naar de essentie van de informatie gestuurd.

LEERTIPS

De leertips zijn eenvoudige opdrachten. Het doel hiervan is de actieve verwerking van de abstracte stof.

Het derde didactische uitgangspunt is dat er geen vaste beschrijving van de begrippen is. In *Samengevat* staat na elke paragraaf een lijst met belangrijke begrippen. Achter elk begrip staat een uitleg van het begrip binnen de context van de paragraaf en dus geen definitie. De leerling leert de betekenis van het begrip binnen de context van de paragraaf en is hierdoor tijdens het lezen al bezig met de verwerking van de stof. Een voorbeeld is het begrip Tweede Kamer, dat bij de paragraaf over de regering een andere uitleg krijgt dan bij de paragraaf over politieke besluitvorming.

PROCES

Als docent ben je gewend om te praten, interactie op te zoeken en leerlingen te laten spreken. Bovendien reageren leerlingen op de uitleg door vragen te stellen. Als schrijver mis je die interactie

om tot de kern van de uitleg te komen. Dit moet je in eerste instantie zelf doen. Zo heb ik het begrip *populisme* in het klaslokaal vaak snel en genuanceerd, bijna automatisch, uitgelegd, maar was dit voor een *Samengevat* veel lastiger. Je wilt namelijk zowel inhoudelijk correct, als ook leesbaar voor de doelgroep schrijven. Daar komt bovenop dat een begrip als populisme erg beladen is. Schrijven betekent altijd herschrijven en schrappen; zo ook voor *Samengevat*. Bij het schrijven is het onvermijdelijk dat je feedback op je kennis en deskundigheid krijgt. Dit neemt een bepaalde onzekerheid met zich mee. Wat nu als een vader van een leerling rechter is? Kan hij leven met de compacte uitleg en de soms bewuste onvolledigheid? Door het schrijven en de publicatie stap je letterlijk uit de veiligheid die de vier muren van het klaslokaal bieden.

RESULTAAT

Samengevat neemt een mooie positie in tussen een methode en de syllabus. Er is rekening gehouden met het taalniveau van de leerlingen, zonder de leerlingen van het vmbo te onderschatten. Voor leerlingen biedt het veel mogelijkheden tot leren en is het veel meer dan een opsomming van verplichte rijtjes. Dit betekent niet dat deze bundel alleen voor de vmbo-leerling relevant is. Docenten kunnen dit materiaal als stabiele basis gebruiken, zodat ze hun tijd kunnen inzetten om betekenisvolle opdrachten te maken. Daarnaast kunnen ook havo/vwo-docenten maatschappijleer van het rijke aanbod van de bundel gebruikmaken.

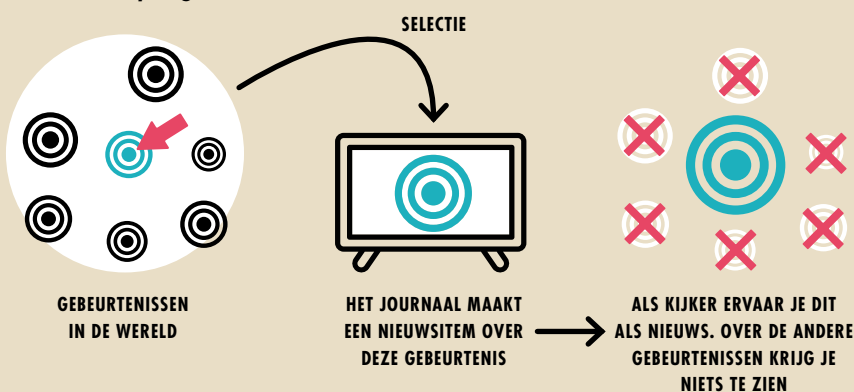
Het werken voor een uitgever heeft me als docent verrijkt; door het verkregen inzicht in de werkwijze van een uitgever en hoe lesmateriaal tot stand komt. Dit artikel begon met het citaat 'Voetbal is simpel. Wat moeilijk is, is simpel voetballen'. *Samengevat maatschappijkunde* probeert een voorbeeld van deze Cruijffiaanse uitspraak te zijn. Ik hoop dan ook op veel feedback vanuit het werkveld, zodat de volgende druk nog beter wordt. Voetbal is namelijk niet alleen simpel, maar ook een teamsport... maar dat is logisch. ♦

VOORBEELD (Bron: *Samengevat vmbo maatschappijkunde*, ThiemeMeulenhoff, 2021)

Bij een uitwerking van de trias politica

'Een groep burgers stapte in 2009 naar de rechter omdat ze vindt dat de regering te weinig voor het klimaat doet. De rechter gaf de burgers gelijk. Hierdoor werden er nieuwe weten gemaakt om het klimaat te beschermen. De maximale snelheid op snelwegen (overdag) werd verlaagd van 130 naar 100 kilometer per uur. Dit kun je zien als een scheidsrechter bij het voetbal.'

Verduidelijking

Na dit onderdeel kun je minimaal

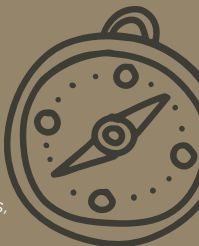
- uitleggen waarom de Eerste en Tweede Kamer het parlement vormen;
- toelichten hoe de Eerste en Tweede Kamer macht gebruiken; en
- benoemen hoe de Tweede Kamer de regering/kabinet controleert.

Infographic maken

Dit is een creatieve en leerzame manier om veel leerstof te verwerken. Je koppelt begrippen aan elkaar en structureert alle informatie. Zoek op het internet naar mooie voorbeelden en ga aan de slag. Soms lukt het niet in een keer. Dat is juist goed! Want dat is onderdeel van het leren.

Noten

1. College voor Toetsen en Examens, *Maatschappijkunde vmbo syllabus centraal examen 2020 (Versie 2)*, Utrecht, 2020, p.12.
2. Maaïke Hajer & Theun Meestringa, *Handboek taalgericht vakonderwijs*, Coutinho, Bussum, 2015.

Gijs Abrahams is docent maatschappijleer/-wetenschappen, bestuurslid van de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) en auteur van Samengevat vmbo Maatschappijkunde.

SAMENGEVAT

Samengevat vmbo maatschappijkunde is na de zomervakantie verkrijgbaar. Daarnaast biedt ThiemeMeulenhoff ook de volgende titels aan: *Examenbundel vmbo maatschappijkunde*, *Examenbundel havo/vwo maatschappijwetenschappen* en *Samengevat havo/vwo maatschappijwetenschappen*.

EVIDENCE INFORMED ONDERWIJS III: STUDIETECHNIEKEN

NÓG BETER MAATSCHAPPIJLEER GEVEN

Nadat *evidence based* onderwijs tot voor kort de boventoon voerde, wordt tegenwoordig meer van *evidence informed* onderwijs gesproken. In een reeks artikelen gaat lerarenopleider Marcel Mooijman nader in op dit onderwijsinzicht.

MARCEL MOOIJMAN

In het tweede artikel van deze reeks zagen we een overzicht van effectieve onderwijsmethoden: methoden waarbij een goede wetenschappelijke onderbouwing leert dat zij tot hogere leereffectiviteit leiden. We keken ook naar de tegenhangers: methoden die (ondanks dat zij populair zijn) niet op blijken te gaan (onderwijsmythen). Gebruikt u effectieve methoden, dan wordt uw praktijk meer *evidence informed*. Uit onderzoek is bekend dat docenten die *evidence informed* lesgeven, ook daadwerkelijk betere resultaten bereiken; niet alleen in leereffectiviteit overigens, maar ook, als bijvangst, in bijvoorbeeld pedagogische doelen.¹ Vanaf dit derde deel gaat de aandacht uit naar een aantal specifieke methoden.

INTRODUCTIE

We beginnen met methoden die, opmerkelijk genoeg, weinig bekend zijn, zelden op lerarenopleidingen aan de orde komen, maar die met eenvoudige toepassing snel tot betere leereffecten leiden: het leerlingen leren van studietechnieken. Het is een open deur: als leerlingen goede studietechnieken gebruiken, dan zullen zij de stof beter leren. Wat goede technieken zijn komt hier aan de orde. Onderstaande tekst is gebaseerd op diverse metastudies.² Daarnaast is er een zeer praktische website waarop deze technieken worden uitgelegd en verantwoord.³ Veelal laten leraren leerlingen zelf bepalen hoe zij het best stof toch zich nemen. In onze lessen of studielessen leren we ze misschien technieken aan als het markeren van tekst, samenvattingen maken of 'stampen'. Uit genoemd onderzoek blijkt dat dat geenszins effectieve studietechnieken zijn.

Er zijn feitelijk maar zes technieken die echt helpen met leren:

- **spaced practice**: spreiden van studeermomenten;
- **retrieval practice**: ophalen van informatie;
- **elaborative interrogation**: uitwerken van ideeën;
- **interleaving**: afwisselen van onderwerpen;
- **concrete examples**: werken met concrete voorbeelden; en
- **dual coding**: combineren van beeld en geluid.

STUDIETECHNIEKEN

De beschrijving van de studietechnieken volgt aan de hand van een voorbeeld: de situatie dat u een aantal theorieën over de oorzaak van criminaliteit wil doceren.

SPACED PRACTICE

Stelt u zich voor: u bereidt leerlingen voor op de toets over betreffende theorieën. Veel leerlingen stoppen leertijd in de laatste periode, geconcentreerd voor het toetsmoment. Zij stampen, met grote geestelijke (en soms ook fysieke) inspanning het rijtje met theorieën erin. Dat is zeer moeizaam, tijdsinefficiënt en niet effectief. Veel beter is het relatief kleine brokjes stof flink over een periode te spreiden en daar elke dag even kort naar te kijken. Daar hoeven leerlingen verder geen bijzondere moeite voor te doen. Het helpt dan als leerlingen korte stofonderdelen op geheugenkaartjes zetten. Op elk kaartje een theorie met een korte uitleg en een voorbeeld (zie *elaborative interrogation* en *concrete examples*). Elke dag even naar deze kaartjes kijken: meer is niet nodig. Probeer eens of u leerlingen dit al in de les kunt laten doen.

Retrieval practice

Vraag leerlingen ook bij voortduring op te schrijven - ook heel associatief - wat zij al van dit onderwerp weten. Dus als de namen van de theorieën voor het eerste geeft, laat u ze dat doen. Als zij het niet weten: laat ze dan bij elke theorie vragen opschrijven. Tijdens of na de les, in het boek of anderszins, laat u de leerlingen controleren of zij het goed hadden, of gaat u in op de vragen. Dan kunnen leerlingen met de eigen opgehaalde kennis de geheugenkaartjes (zie *spaced practice*) gaan maken. Dit alles zorgt ervoor dat leerlingen allerlei verbanden maken tussen wat ze over deze criminaliteitstheorieën weten.

Elaborative interrogation

Het zelf bij voortdurend vragen over deze theorieën stellen, of proberen (grafisch) verbanden te leggen, je een voorstelling maken van de praktische werking van een criminaliteitstheorie, deze stof te verbinden met het persoonlijk leven (zie ook *concrete examples, retrieval practice* en *dual coding*): dit alles is het uitwerken van eigen ideeën. U kunt leerlingen vragen dit tijdens de lessen te doen. Een concrete opdracht is dat leerlingen de theorieën aan anderen moeten proberen uit te leggen.

Interleaving

Interleaving is betrekkelijk eenvoudig te doen. Het betekent namelijk dat je vrij vaak de te bestuderen stof afwisselt. Leerlingen moeten niet lang bij dit ene onderwerp stilstaan. *Interleaving* kan goed samengaan met *spaced practice*.

Concrete examples

Dit is een studietechniek die al vrij vaak in het onderwijs wordt gebruikt. Iedere leraar legt wel stof uit door met concrete voorbeelden te werken. Als leerlingen voor een toets studeren, dan is het goed als zij ook zoveel mogelijk met deze voor de theorie illustratieve voorbeelden werken. Daag hen vooral uit eigen voorbeelden te laten bedenken, voorbeelden die u zelf nog niet hebt gebruikt.

Dual coding

Door beeld met tekst te combineren creëren mensen als het ware twee geheugeningangen. Dat helpt bij leren. Laat leerlingen proberen beelden bij de tekst te vinden: film, foto's, enzovoorts. Doe dit ook in uw eigen powerpointpresentatie (in vervolgartikelen hierover meer). Laat leerlingen met eigen visualisaties (tekeningen, *mindmaps*) van de stof oefenen. Alleen al het maken daarvan veroorzaakt dat de stof beter wordt onthouden.

BETER

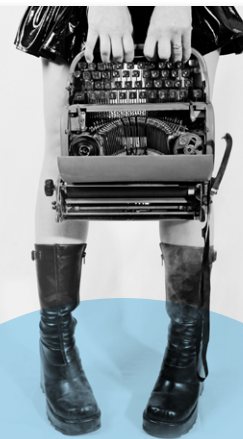
Bovenstaande studietechnieken leiden ertoe dat leerlingen beter gaan leren. Mogelijk kunt u in uw lessen deze studietechnieken trainen. Misschien kunt u er zelf voordeel mee doen. Lees dit artikel nog een paar keer, op verloren momenten, kijk alleen naar de kopjes, bedenk er eigen vragen bij, verzin voorbeelden van werkvormen en maak een visueel schema van deze tekst. Dan vergeet u dit artikel nooit meer. ♦

Noten

1. Zie bijvoorbeeld: M.E. Mincu, 'Teacher quality and school improvement: what is the role of research?', in: *Oxford Review of Education*, 41 (2015) 2, pp.253-269, doi:10.1080/03054985.2015.1023013.
2. J. Dunlosky, 'Strengthening the Student Toolbox: Study Strategies to Boost Learning', in: *American Educator*, 37 (2013) 3, pp.12-21; Y. Weinstein, C.R. Madan & M.A. Sumeracki, 'Teaching the science of learning', in: *Cognitive Research: Principles and Implications*, 3 (2018) 1, pp.1-17. doi:10.1186/s41235-017-0087-y.
3. www.thelearningscientists.org.

Marcel Mooijman is als lerarenopleider verbonden aan de Hogeschool Rotterdam en is voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM).

(oproep)

M & P

ZOEKT TER AANVULLING VAN ZIJN REDACTIETEAM EEN:

REDACTEUR (V/M)

MET BIJ VOORKEUR AFFINITEIT MET
MAATSCHAPPIJLEER/BURGERSCHAP
IN HET VMBO/MBO.

De werkzaamheden bestaan onder meer uit:

- participeren in de redactievergaderingen (7 x per jaar);
- schrijven van artikelen;
- contacten leggen en onderhouden met externe auteurs;
- meedenken over de inhoud en de koers van het blad.

Geef je maatschappijleer/burgerschap en wil je je in M&P van jouw creatieve kant laten zien? Heb je belangstelling voor deze interessante functie? Stuur dan je reactie voor 1 juli 2021 naar: Ivo Pertijs (i.pertijs@maatschappijenpolitiek.nl).

Redactieleden krijgen een onkostenvergoeding.

INTERVIEW MET ONDERZOEKSJOURNALIST DANIËL VERLAAN

'IK VOELDE MIJZELF WEINIG UITGEDAAGD'

Ik weet je wachtwoord. Zo luidt de beangstigende titel van het boek dat techjournalist Daniël Verlaan schreef over 'de duistere kanten van het internet' (Das Mag Uitgevers, 2020).

M&P sprak met de onderzoeksjournalist van *RTL Nieuws*.

IVO PERTIJS

Mensen schatten risico's op het internet compleet verkeerd in. Je hoeft echt niet zo bang te zijn voor Russische, Chinese, Iraanse of Israëlische hackers. Daar hebben heel veel Nederlandse burgers niets van te vrezen. Om een vergelijking met het normale leven te maken, denk ik dat er maar weinig Nederlandse burgers voor de Italiaanse maffia hebben te vrezen, maar ze vinden het wel interessant om erover te lezen. Ik schrijf over de dreigingen die daadwerkelijk voor iedereen een gevaar zijn', merkt Daniël Verlaan aan het begin van het gesprek op. Het einde van de coronacrisis is op dit moment nog niet in zicht. Scholieren en studenten volgen lessen online. Mensen werken thuis. Tijdens de crisis namen de digitale risico's toe. Verlaan: 'Dit heeft verschillende oorzaken. Doordat we meer thuis zijn, neemt het aantal inbraken, berovingen en diefstallen af. Criminelen schuiven op naar cybercriminaliteit. De WhatsApp-fraude neemt toe. Dit heeft deels te maken met de huidige crisis, omdat ouderen hun kind niet meer zien en voornamelijk via WhatsApp communiceren. Als je veel via WhatsApp communiceert, dan is het logischer om via WhatsApp om geld te vragen. Jongeren zijn een geval apart als het om criminaliteit gaat. Zij hebben niet zoveel geld. Voor criminelen zijn jongeren daarom niet zo interessant. Ik merk dat jongeren hierdoor minder de noodzaak voelen om zich online te beschermen. Dit zie je terug in de kennis over onlineveiligheid. Vooral mensen die veel geld hebben, weten hoe ze zich online moeten beschermen. Bij jongeren weet ik niet of de coronacrisis voor meer of minder bedreigingen zorgde, maar door de opkomst van nieuwe technologieën ontstaan er meer dreigingen en narigheden die voor jongeren gelden.'

JONGE HACKERS

In *Ik weet je wachtwoord* staan voorbeelden van jonge hackers. Verlaan: 'Jongeren met een talent voor technologie vervelen zich snel. Als ze zijn "uitontwikkeld", willen ze eigenlijk verder gaan, maar dat wordt dan illegaal. Jongeren hebben vaak nog niet het besef wat ze aan het doen zijn; of het illegaal is of niet. Ze hebben weinig remmingen. Jongeren voeren allerlei narigheden uit. Dit doen ze vaak niet uit kwade wil. Ze worden te weinig uitgedaagd en er zijn weinig activiteiten te vinden om

echt te worden uitgedaagd. Twaalf- of dertienjarige jongens of meisjes die goed met computers zijn, kunnen niet zomaar bij een groot cybersecurity-bedrijf snuffelen of een stage lopen om hun talenten verder te ontwikkelen. Deze jongeren gaan vaak de verkeerde kant op. Als de politie, ouders of de school op tijd ingrijpen dan gaan die jongeren veelal weer het goede pad op. Soms is dat te laat en worden jongeren opgepakt en krijgen zij een taakstraf. Daarna gaan ze weer het goede pad op, zoals je in het eerste hoofdstuk van mijn boek over Rickey kunt lezen [Rickey werd door de politie wegens computervrederebreuk van zijn bed gelicht, *red*]. Menig hacker bewandelt dat pad. Vroeger deden ze iets verkeers, werden opgepakt of gesnapt en gingen vervolgens de goede kant op. Nu zijn er veel initiatieven vanuit cybersecurity-bedrijven, de politie en *hackerspaces* om jongeren met hacken en onlineveiligheid in aanraking te brengen. Zij dagen deze jongeren uit om hun *skills* voor het goede in te zetten. Uit het politieprogramma *Hack_Right* komen veel goede verhalen. In dit programma moeten opgepakte cyberboefjes stage lopen bij een cybersecuritybedrijf om te leren hoe ethisch verantwoord te hacken en dat dit ook spannend kan zijn. Jongeren maakten altijd een belangrijk onderdeel uit van criminaliteit die online is te vinden.'

SCHOOL

Als scholier legde de techjournalist het netwerk van zijn eigen middelbare school plat. Hij herkent zich in de beweegredenen van menig jonge hacker. Verlaan: 'Ik wilde destijds een *tooltje* uitproberen. Ik koos momenten uit waarvan ik wist dat mensen het echt vervelend zouden vinden, bijvoorbeeld op het moment van publicatie van cijfers. Ik wilde rotzooi trappen. Als ik dit nu zou doen, dan was ik zeker opgepakt. Toen was cybercriminaliteit nog niet zo boeiend. Jongeren in mijn boek, zoals Jelle uit Oosterhout, willen een reactie krijgen. Ik wilde dat mijn vrienden op school zouden zeggen: "Wat, de site ligt eruit, precies nu we onze cijfers krijgen!". Jelle rapporteerde zijn eigen DDoS-aanvallen op websites van banken bij *Tweakers* en andere nieuwswebsites. Hij vond het fantastisch om weer op het nieuws te verschijnen. Aandacht krijgen is onderdeel van het hacken. Ik voelde mijzelf weinig uitgedaagd. Wat ik deed, was niet zo ingewikkeld.'

Foto: B_A/Wikimedia Commons

Tegenwoordig is zelfs het kraken van wachtwoorden volgens Verlaan niet meer zo lastig. 'Er zijn websites waarop je op naam gelekte wachtwoorden kunt opzoeken. Je hoeft geen technische kennis te hebben om achter wachtwoorden te komen en hacks uit te voeren. De drempel wordt laag gemaakt. Daarom zie je ook jongeren die zich bezighouden met het doorverkopen van accountgegevens van bijvoorbeeld Videoland, Spotify, Netflix en Zalando. Ze hacken een account, bestellen net voordat het twaalf uur wordt dure merkkleding bij Zalando voor bezorging bij een klasgenoot de dag daarna en halen het daar op. Als bedankje krijgt de klasgenoot een duur merkshirtje. De hacker houdt vier dueren jassen. De rekening valt op de deurmat van het slachtoffer. De politie meldt zich uiteindelijk bij de jongen die het pakketje heeft aangenomen. Dit soort verhalen hoor je vaak. Omdat het zo gemakkelijk wordt gemaakt, kan een dertien- of veertienjarige jongen dit prima doen', legt de techjournalist uit.

DIGITALE GELETTERDHEID

Verlaan weet niet of het verstandig is om dit soort casussen in de klas ter sprake te brengen. 'Wel zou ik het belang bespreken van het gebruik van verschillende wachtwoorden, hoe je je wachtwoord het beste kunt beheren, waarom tweestapsverificatie zo belangrijk is, de gevaren van *sexting* en het probleem van online pesten. Ik ben een tijdje undercover gegaan in WhatsApp-groepen van scholieren. Hierin delen jongeren zulke nare en heftige dingen! Hierover mag in de klas opener over worden gesproken', meent Verlaan. In 2109 maakte hij naar aanleiding van zijn undercoverwerk in WhatsApp-groepen voor de Videolandserie *Dit is Nederland* de documentaire *Bizarre Appgroepen*. Verlaan: 'We spreken veel scholieren. Zij geven aan dat de confrontatie met heftige beelden zo weinig meer doet. Hoogleraren waarschuwen voor de emotionele afstomping van deze kinderen, omdat ze constant aan dit soort vreselijke dingen worden blootgesteld.' Een andere documentaire die voor leken als eyeopener gold, is de Amerikaanse productie *The Social Dilemma* (Netflix, 2020). Ondanks alle waarschuwingen voor het gebruik van digitale

platforms, ziet Verlaan weinig verandering in het gebruik van sociale media die in handen van Facebook zijn. 'WhatsApp blijft net als Instagram ongekend populair. Bij jongeren is Facebook minder populair, maar via WhatsApp en Instagram bereikt Facebook jongeren. Facebook is ontzettend machtig. Ook in Nederland. WhatsApp is ons nationale communicatieplatform, op Instagram delen we onze mooie foto's en video's. Ik ben geen psycholoog of pedagoog, ik ben een simpele jongen die mistanden aan de kaak stelt maar persoonlijk maak ik mij zorgen over de invloed van Instagram op het zelfbeeld van jongeren. Al die prachtige mensen op Instagram zijn vaak volledig nep. Ik heb het idee dat mensen hier onzeker van worden en dat deze ontwikkeling verkeerde dingen stimuleert. Ik heb te weinig kennis om te zeggen "Door Instagram gebeurt er dit". Van pubers uit mijn omgeving hoor ik dat er verschillende etiquette zijn. Als je een foto niet *likt*, dan kun je ruzie met een vriendin krijgen. Als een vriendin je niet *tagt*, betekent dit dat je buiten de groep valt. Dat had ik niet in mijn tijd op school', merkt Verlaan op.

HANDLEIDING

Regelmatig ontvangt de journalist e-mails van docenten die input voor lessen vragen. Verlaan: 'Zij hebben mijn gratis handleiding - *Laat je niet hack maken* - gelezen.¹ Sommige docenten maken op basis van deze handleiding een les voor leerlingen. Ik zie vaak dat deze lessen als onderdeel van het vak maatschappijleer worden gegeven. Ik vind het bizar dat het afhankelijk is van het enthousiasme en de passie van een docent of onlineveiligheid onderdeel uitmaakt van lessen. Ik zou aan alle docenten willen vragen om een les of twee aan het belang van onlineveiligheid te besteden: wachtwoordgebruik, tweestapsverificatie, wat je in de *cloud* opslaat en hoe, het inspecteren van URL's en hoe je met je identiteitsbewijs omgaat. Zowel bij jongeren als ouderen merk ik een gebrek aan kennis op deze gebieden.' ♦

Noot

1. De handleiding *Laat je niet hack maken* is te vinden op www.laatjeniehackmaken.nl.

CBS PAST TAAL AAN, WAT DOEN WE OP SCHOOL?

'WESTERS' EN 'NIET-WESTERS' GESCHRAPT

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) stopt met het gebruik van de termen *westers* en *niet-westers* kopten verschillende kranten dit voorjaar. Eerder werden de termen *allochtoon* en *autochtoon* al in de ban gedaan. Waarom worden deze termen niet meer gebruikt?

Welke woorden kunnen we als docent het beste gebruiken en wanneer moeten we leerlingen bij hun woordkeuzen corrigeren?

VINCENT DE GEUS

In 2016 concludeerde de Wetenschappelijke Raad voor het Regeeringsbeleid (WRR) dat de termen *autochtoon/allochtoon*, *westers/niet-westers* 'niet meer passend [waren], voor vraagstukken van immigratie en integratie', vanwege de 'uitsluitende' en 'onderschikkende' werking.¹ Specifiek over het gebruik van de termen *westers/niet-westers* schreef de WRR dat de verschillen binnen deze twee groepen groot zijn en dat de termen daarom niet langer bruikbaar zijn. Gezien de grote diversiteit wat betreft landen van herkomst, pleitte de WRR voor een 'meervoudig migratie-idioom'. Het CBS bleef na 2016 echter nog gewoon onderscheid maken tussen mensen met een westerse migratieachtergrond en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond. Het instituut leek nog zoekende naar alternatieven. Zo schreef het CBS in 2016: 'In de toekomst gaan we ook nadenken over de huidige afbakening van de begrippen. Bijvoorbeeld over het onderscheid tussen personen met een westerse en niet-westerse migratieachtergrond. Voldoet dat nog wel?'.²

HUIDIGE WOORDKEUZE

Inmiddels is het CBS tot de conclusie gekomen dat het gebruik van deze termen niet meer voldoet. CBS-socioloog Ruben van Gaalen zegt hier nu over: 'Wie afkomstig is uit het Caribische deel van het Nederlandse koninkrijk geldt als niet-

westers. Mensen uit Japan, dat cultureel heel ver bij ons vandaan staat, zijn dat weer wel. Deze categorieën zijn zodanig gemengd, dat ze eigenlijk niets zeggen'.

Nu het onderscheid tussen *allochtoon/autochtoon* en *westers/niet-westers* niet meer wordt gebruikt, rijst de vraag welke termen dan wel door het CBS gebruikt gaan worden. Van Gaalen zegt hierover dat het CBS sterker gebruik wil maken van een meervoudig migratie-idioom waarbij nog wel onderscheid naar afkomst van mensen gemaakt blijft worden.³ Zo blijft het CBS in publicaties wel onderscheid maken tussen bijvoorbeeld Nederlanders van Marokkaanse, Turkse, Antilliaanse of Surinaamse afkomst. Valt dit wel te rijmen met de strijd tegen de 'uitsluitende' en 'onderschikkende' werking van woorden waar de WRR eerder over sprak? Leidt een specifiek onderscheid tussen verschillende groepen Nederlanders niet juist sneller tot uitsluiting of zelfs stigmatisering dan de minder specifieke labels *westers/niet-westers*? In Frankrijk is het taboe om herkomst of etniciteit te registreren.⁴ Het CBS stelt in een verwijzing naar de WRR echter dat het wel is gerechtvaardigd naar herkomst te classificeren wanneer aan voorwaarden van legitimiteit, functionaliteit, subsidiariteit en proportionaliteit wordt voldaan. Hoewel het gebruik van termen een uitsluitende werking kan hebben kunnen de voordelen van het gebruik van de termen soms groter zijn dan de nadelen.

'HOEWEL
HET GEBRUIK
VAN TERMEN
EEN UITSLUITENDE
WERKING KAN
HEBBEN ZIJN
DE VOORDELEN
SOMS GROTER
DAN DE
NADELEN.'

WOORDEN IN KLAS

In het onderwijs hebben we natuurlijk te maken met een andere context dan de context waarin het CBS werkt. Ook onze doelen verschillen van die van het CBS. Het CBS heeft als taak om betrouwbare statistische informatie te leveren die inzicht biedt in maatschappelijke vraagstukken. Als docenten maatschappijleer en burgerschap houden wij ons bezig met de educatie van jongeren. Wat niet verschilt is het mogelijke uitsluitende karakter van woorden. Als de woorden *autochtoon/allochtoon* en *westers/niet-westers* volgens de WRR een uitsluitende en onderschikkende werking hebben, lijkt er geen legitieme reden te zijn om deze woorden nog langer in de klas te gebruiken, tenzij we een historische context hanteren. Maar hoe zit het dan met andere woorden? Welke woorden kunnen we wel in de klas gebruiken en welke woorden niet? Wanneer kunnen we spreken over groepen; kunnen we nog wel spreken over groepen migranten? Kunnen we spreken over moslims, christenen en atheïsten? Kunnen we spreken over homoseksuelen en heteroseksuelen? Welke classificaties en woorden bevorderen de sfeer en welke verminderen de veiligheid? Wanneer we classificeren zouden ook wij ons kunnen afvragen of we voldoen aan voorwaarden van legitimiteit (Is het doel legitiem?), functionaliteit (Draagt de classificatie aantoonbaar bij aan het doel?) subsidiariteit (Valt het doel op andere manieren te bereiken?) en proportionaliteit (Wegen voordelen van classificatie op tegen negatieve effecten?).

TAAL

Als het gerechtvaardigd is om groepen van elkaar te onderscheiden, welke woorden gebruiken we dan? Spreken we over *zwarte*, *bruine* en *witte* mensen of spreken we liever over *blanke* en *gekleurde* mensen? Gebruiken we het woord *homo* of gebruiken we het woord *gay*? Absolute en definitieve antwoorden op de voorkeur van bepaald woordgebruik zullen we waarschijnlijk nooit krijgen. Taal is niet neutraal en wel verbonden met tijd en plaats. Voortschrijding van de tijd gaat samen met een veranderend taalgebruik. Om meer te weten over de huidige betekenis van woorden binnen de context van de pluriforme samenleving, kunnen we natuurlijk het gesprek met leerlingen aangaan. Ook is het interessant de publicatie *Woorden doen ertoe*. Een *incomplete gids voor woordkeuze binnen de culturele sector* van het Tropenmuseum, Afrika Museum, Museum Volkenkunde en het

Omslag van de publicatie *Woorden doen ertoe*.

Wereldmuseum eens door te nemen.⁵ Deze gids komt met suggesties voor alternatieve woorden bij woorden die in meer of mindere mate als controversieel worden beschouwd.

JONGEREN

Dat het CBS en de WRR de begrippen *autochtoon/allochtoon* en *westers/niet-westers* niet meer hanteren en dat wij in het klaslokaal bepaalde classificaties hanteren en woordkeuzen maken, betekent natuurlijk niet dat jongeren dit overnemen. De begrippen *autochtoon* en *allochtoon* boeten sinds 2008 in de media al aan populariteit in, maar worden door jongeren nog veelvuldig gebruikt. Taalkundig antropologe Pomme van de Weerd deed hier onderzoek naar. Zij was vorig jaar negen maanden lang aanwezig op een vmbo-school in Venlo voor onderzoek naar het taalgebruik en de verhoudingen tussen jongeren op deze school. Wat zij opmerkte zal voor veel collega's herkenbaar zijn; voor kinderen van ouders met een migratieachtergrond is het doodnormaal dat ze zichzelf *Turk* of *Marokkaan* noemen. Sterker nog: Van de Weerd concludeerde dat het op de school in Venlo cool is om tot de groep 'buitenlanders' te horen en dat het aanzien in de klas geeft. 'Nederlander' zijn staat daarentegen voor een beetje suffig en voor alles volgens de regeltjes doen.⁶

CLASSIFICATIE

Dat jongeren andere woorden kiezen dan docenten hoeft niet erg te zijn. Ze behoren tot andere groepen en delen een ander wereldbeeld met elkaar. Iemand die pijnlijk duidelijk werd gemaakt dat het er bij je woordkeuze toe doet tot welke groep je behoort, was voetbaltrainer Ron Jans. Jans zou vorig jaar als witte voetbaltrainer in de kleedkamer van zijn club meegezongen hebben met een hiphopnummer waarin de term *nigger* voorkwam. De grote beroering had tot gevolg dat Jans ontslag nam. Anders dan bij 'mensen van kleur', werd hij geacht dit woord niet te gebruiken.

Classificaties worden aangepast en woordgebruik verandert in de loop der tijd en per groep. De woorden die we gebruiken kunnen invloed hebben op de sfeer in de klas en de veiligheid die jongeren ervaren. Over de betekenis van woorden kunnen we met leerlingen in gesprek gaan om elkaar goed te blijven verstaan. Niet alleen helpt dit ons bij onze eigen woordkeuzen, ook helpt dit ons beter te bepalen of we leerlingen bij specifiek woordgebruik wel of niet moeten corrigeren. Want waar het in het ene klaslokaal positief wordt gezien om Nederlander te zijn, kan het in het andere klaslokaal zomaar zijn dat een synoniem van het woord *Nederlander* als scheldwoord richting een medeleerling wordt geuit... ♦

Noten

1. www.wrr.nl/publicaties/verkenningen/2016/11/01/migratie-en-classificatie-naar-een-meervoudig-migratie-idiom-34.
2. www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2016/43/termen-allochtoon-en-autochtoon-herzien.
3. www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/cbs-stopt-met-westers-en-niet-westers-versluiert-het-daarmee-maatschappelijke-problemen~b76bc466.
4. www.wrr.nl/publicaties/verkenningen/2016/11/01/migratie-en-classificatie-naar-een-meervoudig-migratie-idiom-34.
5. www.tropenmuseum.nl/sites/default/files/2018-06/WordsMatter_Nederlands.PDF.
6. www.nrc.nl/nieuws/2020/11/30/turk-of-marokkaan-is-een-cool-etiket-op-het-vmbo-in-venlo-a4022020.

IDENTITEIT EN IDENTIFICATIE IN HET GESCHIEDENISONDERWIJS

WIE ZIJN WIJ?

In april vond een aantal door de vakvereniging van geschiedenisdocenten georganiseerde webinars plaats over identiteit en identificatie in het geschiedenisonderwijs. Deze onlinebijeenkomsten waren niet alleen interessant voor historici.

BAS BANNING

We raken niet uitgesproken over identiteit, zowel ter linker- als rechterzijde van het spectrum. Of het nu gaat om de Nederlandse identiteit, de witte en de zwarte identiteit, begrippen als intersectionalisme, oikofobie, inclusiviteit, en natuurlijk de onvermijdelijke Zwarte Piet die in elk identiteitsdebat door voor- en tegenstanders als toetssteen wordt gezien. Daarnaast is identiteit ook een van de bouwstenen van de nieuwe burgerschapswet die naar verwachting in augustus ingaat. Het is daarom niet verwonderlijk dat de Vereniging van docenten geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN) en haar vakblad *Kleio* van 13 april tot en met 28 april hun acht webinars in het teken van identiteit en identificatie in het geschiedenisonderwijs stelde. De lezingen, gevolgd door sessies in *breakout rooms* trok tussen de 20 en 35 bezoekers per keer. Dat was jammer, want er zat voldoende tussen dat ook interessant was voor de maatschappijleerdocent, al was het maar om te ontdekken wat de historische visie op identiteit is.

WIJ
Susan Legêne, historica aan de Vrije Universiteit, startte met het problematiseren van het begrip *wij*. In haar openingslezing vroeg zij zich af of geschiedenisonderwijs een *wij* maakt. Ze illustreerde dat aan de hand van een analyse van een foto van een groep mensen die in de jaren zeventig uit Suriname op Schiphol aankwam. Wie waren die Surinamers die naar Nederland trokken? Wie waren zij? Of waren zij *wij*? Volgens Legêne zou je ze ook als onze ouders kunnen zien, dan praten we niet meer over zij, maar over *wij*. De begrippen *wij* en *zij* wisselen telkens stuivertje door de geschiedenis. De interessantste bijdrage tijdens dit webinar kwam van Alex van Stipriaan, hoogleraar Caribische geschiedenis aan de Erasmus Universiteit, die zich in de discussie na afloop mengde. Hij vertelde dat hij zichzelf getraind had om het woord *wij* niet meer te gebruiken. Te vaak gaat men er volgens hem van uit dat iedereen weet wie die *wij* zijn. Hij zegt dat je het juist moet specificeren, dat is veel vruchtbaarder, en hij stelde voor om in een klas maar eens een lesuur lang geen *wij* of *zij* te gebruiken, dan benoem je over wie of wat je het

hebt. Want als je het alleen over *wij* hebt zonder dat verder uit te leggen, dan ben je volgens hem juist exclusief bezig.

IDENTITEITSLAAG

De Vlaamse historicus Karel Van Nieuwenhuysse van de Katholieke Universiteit Leuven sprak vervolgens over het Vlaamse geschiedenisonderwijs als slagveld van rivaliserende identiteiten. Dat had volgens hem alles te maken met België als jonge natie, het federale karakter van België, het opkomende Vlaams nationalisme en het pas in 1989 opgesplitste onderwijs in Vlaams- en Franstalig. Daarnaast is er van overheidswege in 2017 een nieuwe Vlaamse geschiedenis canon ontwikkeld, die (zeker naar Nederlandse begrippen) zeer ouderwets is en vooral uit witte mannen bestaat. Deze canon botst met het Vlaamse geschiedenisonderwijs, waarin juist kritisch burgerschap en ondersteuning van meerlagige identiteitsvorming centraal staat. Bij de meerlagige identiteit ziet Van Nieuwenhuysse elke identiteitslaag als een lade van een kast. Ieder mens heeft veel lagen. In een andere context kan een laag groter of kleiner worden, of zelfs een nieuwe identiteit (vader, wees, slachtoffer van) worden toegevoegd. Dat verhoudt zich slecht met de valse nostalgie en homogene identiteit die de Vlaamse canon uitstraalt. Dit betekent overigens niet dat in het geschiedenisonderwijs alles maar kan, want de democratische principes van de rechtsstaat zijn de grens.

'DE NIEUWE BURGERSCHAPSWET IS EEN GOEDE GELEGENHEID OM WEER EENS OVER DE SCHUTTING TE KIJKEN.'

Een controversieel figuur als Jan Pieterszoon Coen maakt deel uit van een les over identiteit (foto: Gouwenaar)

IDENTITEITSVORMING

Lerarenopleiders Koen Henskens en Rémi Hartel (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen) vertelden in een ander webinar hoe een geschiedenisles tot een bron van identiteitsvorming kan worden gemaakt.¹ Zij deden dit aan de hand van een stappenplan waarbij je in vijf stappen van een concrete historische gebeurtenis, via de connectie met het heden gaat naar wat deze geschiedenis over een individuele leerling zelf zegt. De historische gebeurtenis staat hierdoor niet centraal, maar is een opstap tot het nadenken over hun eigen waarden en normen. Wat zouden zij doen als dit nu speelt? Hoe denken andere leerlingen daarover? Dit is volgens Henskens en Hartel belangrijk, omdat deze leerlingen op school hun identiteit ontwikkelen en dit soort morele vorming daar een onderdeel van uitmaakt.

EUROPA

Marc van Berkel, lerarenopleider aan dezelfde hogeschool, wierp zijn blik op de Europese identiteit en met name de verschillende visies van landen op de Europese identiteit in het geschiedenisonderwijs. Uit onderzoek blijkt dat het Britse geschiedenisonderwijs over Europa zich vooral op de Europese politiek en controversiële onderwerpen concentreert, terwijl het Duitse geschiedenisonderwijs daarnaast ook de economische, sociale en culturele aspecten van Europa behandelt. Deze leermiddelen reflecteren volgens Van Berkel het politieke klimaat dat er heerst. De Nederlandse geschiedenisboeken concentreren zich meer op de institutionele geschiedenis. Dat vindt Van Berkel jammer want Europa kan volgens hem ook aan Nederlandse geschiedenis, Middeleeuwse geschiedenis, enzovoorts worden gekop-

peld - al vermoed ik dat maatschappijleerboeken over de Europese Unie een iets breder beeld geven. Is dit iets voor een vakoverstijgend project tussen maatschappijleer en geschiedenis waarin het Europese verleden en Europese toekomstscenario's worden gekoppeld?

9/11

Thijs van Doremalen is als politiek socioloog verbonden aan de Harvard Universiteit en deed onderzoek naar de framing van 9/11 in het Nederlandse, Franse en Amerikaanse debat. Hiervoor heeft hij tienduizenden artikelen en debatten onderzocht. Hieruit bleek dat waar Nederland 9/11 als een islam-issuë ziet, landen als Frankrijk en de Verenigde Staten dat helemaal niet zien. Van Doremalen pleit ervoor dit soort grote gebeurtenissen open te bekijken en niet vanuit vooropgezette ideeën.

De webinar van Katria Tomko van het *Open Up Contracting*-programma van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsorganisatie Hivos sluit hierop aan. Zij behandelde grote historische figuren en hoe deze in de loop van de tijd worden gezien en herinnerd; een mooi voorbeeld voor in de les. Zo koppelde ze een controversieel figuur als Jan Pieterszoon Coen aan (kritische en lovende) historische bronnen, maar ook aan actuele *Black Lives Matter*-protesten. Ook dit is weer ideaal voor een vakoverstijgend project tussen maatschappijleer en geschiedenis, want de voorbeelden liggen voor het oprapen.

SCHUTTING

De conclusie van acht avonden webinars is dat identiteit inderdaad een *hot topic* is dat vanuit allerlei invalshoeken en door meerdere vakken te behandelen is. Maatschappijleer en geschiedenis mogen elkaar daarom wel wat vaker opzoeken. Samen met Nederlands en Culturele en kunstzinnige vorming zijn het bij uitstek vakken waar leerlingen nadenken over wie zij zijn en hoe zij zich tot anderen verhouden. Met de nieuwe burgerschapswet in het achterhoofd is dat een goede gelegenheid om weer eens over de schutting te kijken. ♦

Noot

1. www.koehenskens.nl/geschiedenisdidactiek.

GASTLES OVER DE JOODSE IDENTITEIT

HET JOODSE LEVEN NU

'Anne Frank, Duitsland, Hebreeuws, oorlog, Tora, besnijdenis, Holocaust.' Veel begrippen passeren de revue als Judith Whitlau van het Joods Cultureel Kwartier leerlingen van het Bussumse Goois Lyceum ter introductie de volgende vraag voorlegt: 'Waar denk je aan bij Joods?'

MARIAN VAN DEN BERGE

Sgt. Koshers Jewish Hearts Club Band (illustratie: Ram Katzir / Joods Cultureel Kwartier)

'Ik zie Spinoza, Marilyn Monroe en Bob Dylan,' roept Jelle uit vwo-4. 'Wie herkennen jullie nog meer op de afbeelding?', vervolgt gastspreker Judith Whitlau van het Joods Cultureel Kwartier (JCK). 'Wat hebben deze mensen gemeen? Dit zijn allemaal mensen die Joods zijn. Je hebt Joden in alle soorten en maten, bekend en onbekende. Joden wonen over de hele wereld en daarom zien ze er verschillend uit.'

SGT. KOSHER

'Door het tonen van het groepsportret *Sgt. Koshers Jewish Hearts Club Band* ('Sgt. Kosher') hopen we dat leerlingen zich bewust worden van de vele gezichten van het Jodendom,' vertelt de gedreven gastdocent Whitlau aan *M&P*. Ze wil met deze les 'de Joodse identiteit van nu' zichtbaar maken. Die identiteit is in vijf partjes te verdelen; de zogenaamde Schijf van vijf: religie, oorlog, persoonlijk, vermenging van culturen en Israël. Deze

identiteitscirkel van Ido Abram helpt leerlingen inzicht te geven in wat Joods-zijn betekent. Sommige deelaspecten kunnen leerlingen herkennen en op hun eigen leven toepassen. Soms geeft dit inzicht in het feit dat mensen uit hun eigen groep hun culturele of religieuze achtergrond anders kunnen beleven, maar zich er toch net zo verbonden mee voelen.

Whitlau werkt bij de afdeling Educatie van het Joods Cultureel Kwartier en houdt zich voornamelijk bezig met de *I ASK*-methode, ontwikkeld door het JCK zelf, samen met TACT-adviseurs, waarbij leerlingen reflecteren op het belang van vrijheid, migratie en tolerantie.

Hoe daagt u jongeren uit om 'dichterbij de ander' te komen?

'De *I ASK*-methode zet aan om oprecht nieuwsgierig te zijn naar de leefwereld en perspectieven van anderen, ook wanneer deze soms met onze eigen perspectieven schuren. Door hier oprecht nieuwsgierig naar te zijn kunnen we beter op elkaar aansluiten, maar ook van elkaar leren. Zo vond ik de vraag van Nienke uit vwo-4 oprecht geïnteresseerd: "Wat is er zo mooi aan het Jodendom?". Ik antwoordde: de sjabbat. Als de zon ondergaat, dan gooi ik het witte tafelkleed over de tafel en doe ik de kaarsen aan. We maken gevlochten broden. We zijn samen. Niemand hoeft iets. We zijn als gezin bij elkaar. Elke feestdag heeft een psychologische component. Je gaat nadenken over zingeving en over wat telt in het leven.

We zijn ruim tien jaar geleden met de ontwikkeling van deze methode begonnen en sluiten nu naadloos aan bij de cultuurcode diversiteit en inclusie. We geven inmiddels door het hele land trainingen en workshops.'

Wat doen jullie voor leerlingen in het voortgezet onderwijs?

'Het Joods Cultureel Kwartier in Amsterdam heeft verschillende locaties die samen het verhaal over 400 jaar Joods leven in Nederland vertellen; vroeger en nu. Er is de Portugese Synagoge uit 1675, een prachtig gebouw, dat nog altijd als synagoge dient maar ook met een museumdocent kan worden bezocht. Ook kunnen jongeren zelf op pad met een tablet en de *Esnoga Quest* doen, interactieve opdrachten waarbij leerlingen reflecteren op het belang van vrijheid, migratie en tolerantie. Daarnaast is er het Joods Historisch Museum dat tentoonstellingen en educatieve programma's biedt over zowel de Joodse cultuur en religie als hedendaagse onderwerpen. Zo is er op het moment een tentoonstelling over de vraag waar Joden zich op het spectrum van de huidige identiteits- en representatiepolitiek bevinden. Worden zij als daders of slachtoffers gezien? Worden zij bevoorrecht of benadeeld? Hoe zien zij dat zelf en hoe zien anderen dat?'

Kunt u vertellen over de talkshow die jullie in de klas aanbieden?

'In hun eigen *Talkshow in de Klas* interviewen leerlingen en twee museumdocenten van het JCK elkaar over geloof, cultuur, overtuiging en wat hier in de media over wordt gezegd en geschreven. Samen verrijken en nuanceren ze de bestaande beelden. Leerlingen leiden het gesprek en maken nader kennis met elkaar en met wat Joods is. Het bijbehorende bezoek aan het JCK wordt in overleg gepland.

Naast ons educatieve aanbod op de verschillende locaties vinden we het belangrijk om naar scholen te kunnen gaan. Niet alle scholen kunnen naar het JCK komen en soms heeft een klas of school meer behoefte aan een gesprek binnen de (veilige) muren van een klaslokaal; een gesprek waarmee je echt de diepte in kunt gaan. Sommige docenten ervaren dat er ongenueanceerd over Joden of andere minderheidsgroepen wordt gedacht en vinden het fijn wanneer wij komen om deze beelden op een open wijze en zonder oordeel bespreekbaar te maken. De *I ASK*-methode helpt onze museumdocenten niet in de strijd te schieten maar om met behoud van relatie in gesprek te gaan. Dat is soms best lastig maar meestal worden het mooie en leerzame gesprekken, ook voor ons. Een talkshow kan ook binnen het kader van een project over de Jodenvervolging worden ingezet waarbij deze beladen geschiedenis wordt aangevuld met wat "Joods" nog meer is: een cultuur, een religie, een volk met een identiteit die heel divers is. Deze diversiteit spiegelen we ook aan de leefwereld van de leerlingen. De identiteit van een moslim, christen, atheïst, Nederlander, man of vrouw bestaat ook altijd uit meerdere facetten waardoor bijna niemand zijn of haar identiteit op dezelfde manier beleeft. Deze gesprekken kunnen inzicht bieden in hoe jongeren zich tot zichzelf en tot de ander kunnen verhouden. We vinden het belangrijk te laten zien wat "Joods" nog meer is en dat er Joods leven nu is.'

Wat is het jullie doelstelling?

'Ons educatief aanbod biedt een kennismaking met Joods leven, inspireert tot een open blik naar de ander en slaat een brug tussen culturen. Op onze website is alles te vinden over de verschillende locaties en het bijbehorende educatieve aanbod. Ook wijs ik graag even op het Nationaal Holocaust Museum dat in 2022 zijn deuren opent. Op deze bijzondere en beladen plek zal de geschiedenis van de Jodenvervolging in Nederland worden verteld; een geschiedenis van uitsluiting, vervolging en moord, maar ook van redding, overleving en solidariteit. Het museum zal het onderwijs vooropstellen en een uitgebreid educatief aanbod aanbieden.'

Informatie over het Joods Cultureel Kwartier is te vinden op de website www.jck.nl (algemeen) en www.jck.nl/onderwijs (educatief aanbod). Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de afdeling Sales & Evenementen: service@jck.nl.

VRAGEN VAN LEERLINGEN TIJDENS DE GASTLES VAN HET JOODS CULTUREEL KWARTIER

- Ben je ook Joods als je moeder Joods is en alle regels aan je laars lapt?
- Wat vindt u van de Israël/Palestina-kwestie?
- Heeft uw geloof invloed op uw politieke keuze?
- Waarom gaat u niet in Israël wonen?
- Zijn er dingen die niet mogen?
- Heeft u zelf last van antisemitisme?
- Wat is het verschil tussen liberaal en orthodox?
- Wat maakt iemand Joods?

'WE WILL NEVER HAVE A PARADIGM THAT CAN CONSISTENTLY EXPLAIN AND PREDICT POLITICAL ACTIONS.'

(ROSKIN, CORD, MEDEIROS & JONES, 2010)

In deze jaargang leidt *M&P* enkele (Nederlandstalige) voor maatschappijleerdocenten relevante, inleidende werken voor de sociologie en politicologie in. In dit nummer worden twee, voor de Nederlandse context ter zake dienende, Belgische politicologische handboeken beschreven.

KOEN VOSSEN

In de voorgaande drie beschrijvingen van sociologische en politicologische handboeken wordt meermaals duidelijk hoe ongrijpbaar en/of pluriform ons onderwerp (het sociale/het politieke) en de daar bijhorende wetenschapsmethoden zijn. Michael Roskin, Robert Cord, James Medeiros en Walter Jones geven hierover aan dat ons vak niet één perspectief heeft dat al het gedrag kan verklaren en voorspellen. Om de zoveel decennia 'hobbelt' de wetenschap achter een nieuwe, betere theorie aan, totdat deze weer minder relevant lijkt en uiteindelijk vervangen wordt. Marc Hooghe, Kris Deschouwer en Carl Devos ondersteunen inzicht in de elementaire kennis van en de ontwikkelingen in de politicologie.

METHODIEK

In de eerste *M&P* van dit jaar werd de methodiek achter deze inleiding van inleidingen beschreven; geleend van Johan Goudsblom en zijn *Balans van de sociologie* (1974). Elk handboek wordt onderworpen aan vier kwaliteitscriteria: systematiek, reikwijdte, precisie en relevantie. Hieronder worden de volgende boeken besproken:

M&P 2021-3	<i>Politiek. Een inleiding in de politieke wetenschappen</i> (zesde druk)	Marc Hooghe & Kris Deschouwer	2020
	<i>Een plattegrond van de macht</i> (zevende, herziene editie)	Carl Devos (red.)	2019

POLITIEK - EEN INLEIDING IN DE POLITIEKE WETENSCHAPPEN

In het voorwoord van *Politiek* verwoorden Mark Hooghe en Kris Deschouwer hun ambitie: 'we willen vooral het belang van politiek in de hedendaagse samenleving aantonen'. Zij gebruiken hiervoor voornamelijk de technieken en methoden van de vergelijkende politieke wetenschap.

Systematiek

Het boek is systematisch gestructureerd opgebouwd aan de hand van de volgorde:

1. afbakening belangrijke sleutelconcepten (bijvoorbeeld: politiek en macht);
2. politieke breuklijnen (bijvoorbeeld: links-rechts);
3. belangrijkste instituties, ontwikkelingen, mechanismen, systemen en actoren (bijvoorbeeld: gevolgen van kiessystemen); en
4. staatsvormings-/hervormingsvraagstukken en bovenstatelijke aangelegenheden (bijvoorbeeld: federalisme en globalisering).

Reikwijdte

Het is bij eenieder in het klaslokaal weleens voorgevallen: het hersenloos oplepen van de omschrijvingen tijdens een les over dimensies van politiek. De auteurs van *Politiek* bieden door een historische/filosofische benadering, naast de vergelijkende politicologische methodiek, een remedie hiervoor.

Seymour Martin Lipset en Stein Rokkan ontwikkelde in 1967 een historisch verklaringsmodel voor politieke conflicten, aldus de auteurs van *Politiek*. Door veranderingen in de maatschappelijke structuur ontstonden fundamentele tegenstellingen. Anders gesteld: de auteurs tonen aan dat vaak opzichzelfstaande (ogende) rijtjes in grotere verbanden staan en daarmee aan het criterium reikwijdte voldoen.

Precisie

Het meest eenvoudig is om voor het precisie-criterium bij de politieke breuklijnen te blijven. De opgesomde tegenstellingen in bovenstaande tabel zijn hulpmiddelen om hedendaagse politieke conflicten te verklaren. De auteurs gaan hier heel precies mee om. Zo tonen zij met behulp van Ronald Inglehart, Hanspeter Kriesi en Luc Huyse aan dat dit niet de enige breuklijnen zijn: Inglehart's theorie van de stille revolutie en de breuklijn modern-postmodern, Kriesi die een proces van denationalisering en het ontstaan van de tegenstelling winnaar-verliezer waarneemt, terwijl met een citaat van Luc Huyse de lezer zich gaat afvragen of er in de westerse samenleving überhaupt nog sprake is van stabiele en manifeste scheidingslijnen.

MAATSCHAPPELIJKE VERANDERING:	ONTSTANE TEGENSTELLING:	MODERN VOORBEELD:
STAATSVORMING Koningshuizen eigenen steeds meer zeggenschap op ten koste van bijvoorbeeld kerken en over grotere gebieden (centralisatie en integratieproces van politieke macht).	Centrum - Periferie	Waar gaan de meesten gelden van het Rijk naartoe: de Randstad of de provincie?
	Kerk - Staat	In hoeverre mag een overheidsbeambte gedurende werktijd religieuze voorwerpen bij zich dragen?
INDUSTRIËLE REVOLUTIE Ontstaan van grootschalige industrie met als gevolg ontstaan klassenstelsel en urbanisering.	Arbeid - Kapitaal	Moet er een hogere belasting op vermogen komen?
	Stad - Platteland	Moeten er meer culturele subsidies komen voor gezelschappen die de regionale culturen uitdragen in plaats van organisaties als 'het nationaal orkest'?

Gebaseerd op: *Politiek. Een inleiding in de politieke wetenschappen*, pp.60-65

Relevantie

Door de expliciete aandacht voor niet alleen de kenniselementen (definities en rijtjes), maar ook voor de wetenschap erachter is het een uiterst relevant boek. Het toont overzichtelijk de belangrijkste dwarsverbanden, met voldoende kritische kanttekeningen, en legt de logica erachter bloot. Ter illustratie hiervan is de uitvoerige bespreking van de relatie tussen 'politieke cultuur' en 'stabiele democratie'.

EEN PLATTEGROND VAN DE MACHT

Een plattegrond van de macht is een schrikbarend groot en dik boek, maar een *must* om in huis te hebben. Op uitgebreide wijze toont het team rondom Carl Devos een plattegrond om het machtenveld in België te begrijpen. De auteurs tonen hiermee niet alleen België, maar vooral de rijke traditie van de politicologie.

Systematiek

Devos heeft het boek op een soortgelijke manier als Hooghe en Deschouwer opgebouwd, namelijk:

1. gebiedsbepaling (wat is politiek en politicologie?);
2. belangrijke begrippen (macht en ideologie);
3. vormen van machtsverdeling (macht in weinig handen/ macht in veel handen); en
4. belangrijkste instituties, ontwikkelingen, mechanismen, systemen, niveaus en actoren.

Elk hoofdstuk volgt een vast patroon: de betekenis van de belangrijkste begrippen, een geschiedkundige invalshoek, de voornaamste auteurs en debatten over het thema en kritische vragen.

Reikwijdte

De inleiding bespreekt zowel inhoudelijke onderwerpen als de methodologische kant van het geheel. Hiermee geven de auteurs meer dan alleen een beschrijving van wat er door wie wordt gezegd. Zij plaatsen dit ook in een rijk kader. De auteurs bespreken uitbundig de discussie over de vraag of politicologie wel een echte wetenschap is en bespreken hiervoor dan ook op gestructureerde wijze de verschillende opvattingen, theorieën en hun beperkingen (zie hiervoor ook de bespreking van het werk van Bart Tromp in het vorige nummer van *M&P*). Een mooi voorbeeld van een dergelijke beperking is hun uitweiding richting de chaostheorie van Edward N. Lorenz. Lorenz gaf aan dat een vlinder in de Amazone door zijn vliegen luchturbulentie veroorzaakt, hetgeen maanden later kan resulteren in een storm in Tokyo. Moraal van het verhaal: er zijn altijd niet-observeerbare oorzaken die de oorzaak (kunnen) zijn van hetgeen wij meten.

Precisie

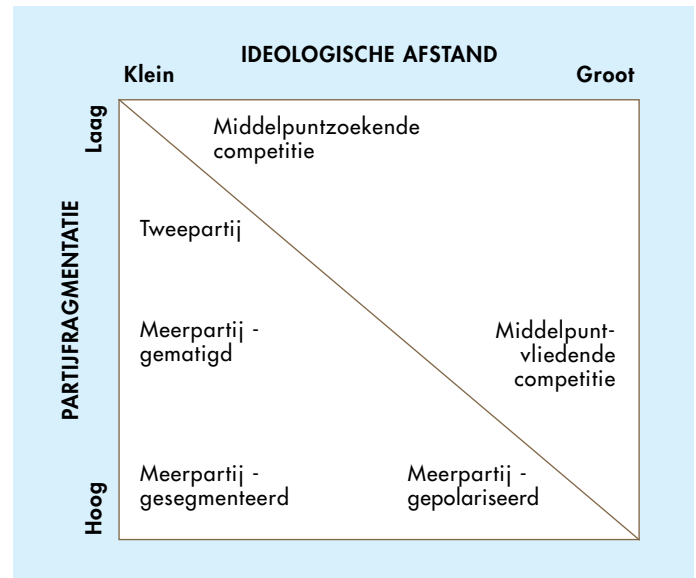
Af en toe lees je een meer precieze omschrijving van modellen en theorieën, waardoor je doorkrijgt dat je een *key element* in de uitleg mist. De systeembenadering van David Easton wordt

sinds jaar en dag gebruikt om leerlingen de stappen van beleidsvorming bij te brengen. Devos toont aan dat het vraagstuk dat Easton wilde beantwoorden niet ging om de actualiteit in categorieën in te delen, maar om te begrijpen hoe op een bindende wijze gewaardeerde goederen worden verdeeld. Hierbij beschrijft Devos vooral veel over welke mechanismen er tussen de input (wensen/eisen) en output (beleid) zijn en hoe de mechanismen ervoor zorgen dat de verdeling legitiem is en de wetgevende macht niet met teveel werk overloopt. Dit soort nuances van Devos en zijn auteurs zorgen ervoor dat je de informatie uit onze lesprogramma's anders kunt inzetten. Ik zie zomaar een les voor me rondom de overvolle agenda van de Tweede Kamer in relatie tot Easton.

RELEVANTIE

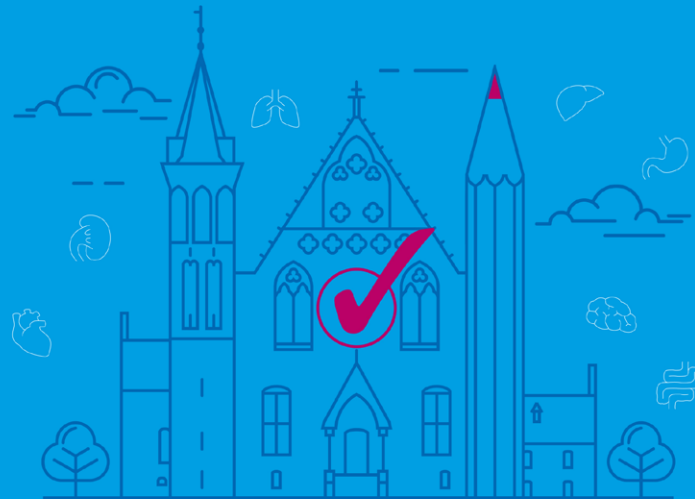
Devos en de zijnen tonen de verschillende paradigma's, theorieën en invalshoeken die ons vak rijk is. Ondanks dat dit boek voor een deel over Belgisch-Vlaamse vraagstukken en structuren gaat is het de moeite waard. Devos toont hanteerbare modellen en definities en geeft je als docent direct de instrumenten om leerlingen de haken en ogen ervan aan te geven. Neem nu het partijensysteem, volgens Giovanni Sartori, waarmee de politieke fragmentatie beter kan worden geanalyseerd en begrepen. Is fragmentatie een probleem voor continuïteit als de ideologische afstand gering is? De bedenking die Devos bij dit model schrijft luidt: wat is de bruikbaarheid ervan als het gros van de democratieën in een gematigd meerpartijensstelsel zit? ♦

Bron: *Een plattegrond van de macht*, p.316

TIEN JAAR STRIJDEN VOOR DE NIEUWE DONORWET

‘Dat bepaal je zelf’

In februari 2018 werd de donorwet aangenomen. Deze kwam mede tot stand door het burgerinitiatief van Menno Loos. In haar laatste bijdrage als redacteur van *M&P* gaat Rianne Brink met de maatschappelijk betrokken lobbyist in gesprek over zijn drijfveren, frustraties en onstuitbare enthousiasme.

RIANNE BRINK

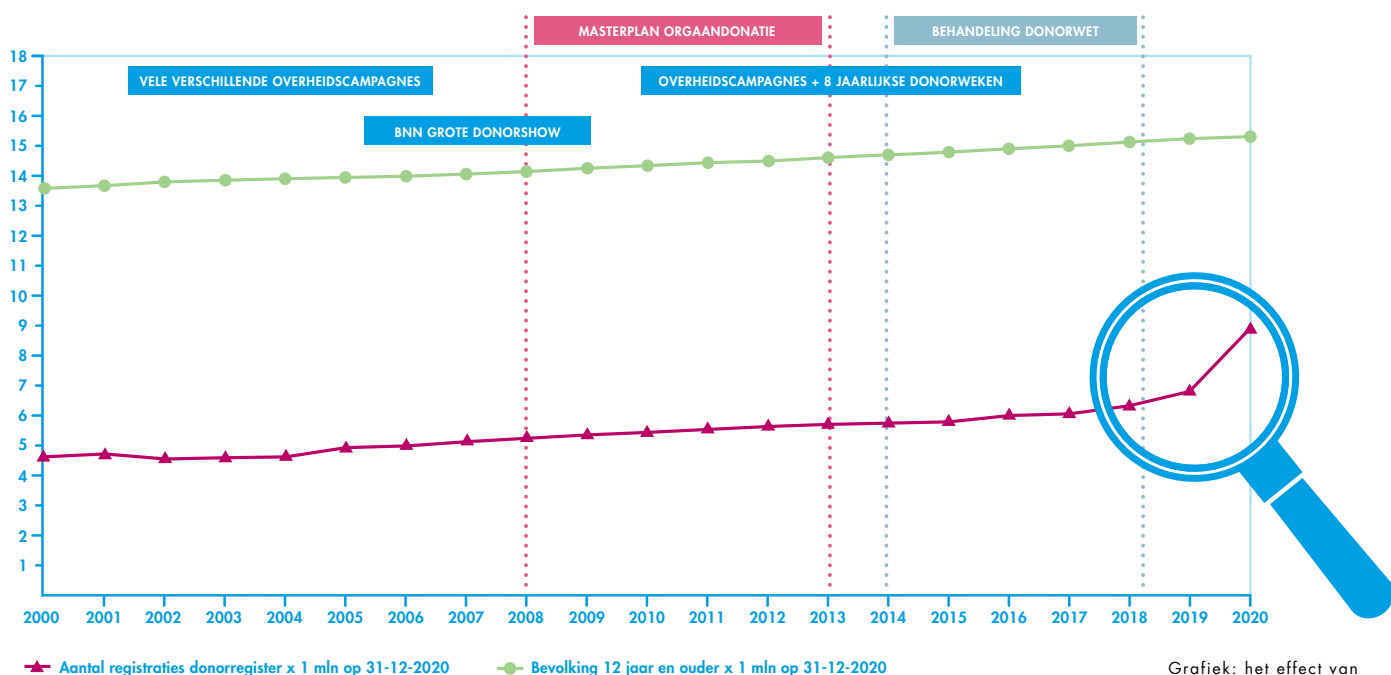
Wat begon met een studievriend die een niertransplantatie nodig had, eindigde ruim tien jaar later met een nieuwe donorwet. Menno Loos, in de politieke wandelgangen ook wel ‘de drammer’ genoemd, was de initiatiefnemer van het burgerinitiatief *2 Miljoen Handtekeningen* voor actieve donorregistratie. Nadat er ruim 48.000 handtekeningen waren verzameld, volgde een lobbytraject van tien jaar waarin Loos menig politicus achter de broek heeft gezeten. Op 13 februari 2018 was het dan eindelijk zover: na een nipte overwinning in de Tweede Kamer stemde ook een meerderheid van de Eerste Kamer in met een systeem van actieve donorregistratie. Nu is er het boek *Dat bepaal je zelf* (uitgegeven in eigen beheer, 2021) over het wonderbaarlijke pad dat Loos bewandelde.

Wat is nu precies het verschil tussen de oude en de nieuwe Donorwet?

‘Vroeger stond het donorregister alleen bekend als *ja*. Als je donor wilde worden kon je je registeren, maar weinig mensen maakten deze keuze. We willen liever niet nadenken over de dood en registratie leverde je op dat moment niets op. Als je niet koos, moest je familie beslissen, maar dat wisten veel mensen niet en dat vertelde de overheid evenmin. Als je dan overlijdt, weten je nabestaanden niet wat je wilde. Ze gaan twifelen en zeggen dan vaak *nee*. In de oude wet was het ook zo dat als iemand als *ja* stond geregistreerd en familieleden een papiertje hadden waarop stond dat de overledene het toch niet wilde de transplantatie niet doorging, of als de familie grote bezwaren had en hun rouwproces hierdoor traumatisch dreigde te worden, dan ging de zorg voor de familie voor. In de nieuwe wet is iemand automatisch donor, tenzij hij daar bezwaar tegen maakt. Ook is de overheid nu eerlijk. Er worden brieven gestuurd waarin staat: ‘Orgaandonatie vinden we belangrijk en als je niet kiest, zijn dit de gevolgen.’ In vijf provincies hebben alle inwoners al een keuze gemaakt waarbij 75 procent actief hun registratie veranderde. Dat was voorheen 40 procent. Dit is een enorme bevordering van zelfbeschikking en geeft de familie richting.’

Menno Loos

Grafiek: het effect van de donorwet op de registratie

In de nieuwe donorwet kunnen familieleden toch nog steeds bezwaar maken?

'Als je als ja of geen bezwaar staat geregistreerd en het staat vast dat iemand komt te overlijden, dan beginnen de artsen het gesprek met de mededeling dat iemand aangegeven heeft donor te willen zijn en dat zij voornemens zijn de orgaandonatie in gang te zetten. Als de familie dan aangeeft dat de overledene het niet wil, wordt gezegd dat het wel zo staat geregistreerd en wordt de vraag gesteld hoe vaak er met hen over is gesproken. Bij andersluidende informatie zal transplantatie uiteindelijk niet doorgaan. De kans dat dat gebeurt is alleen veel kleiner omdat het donorregister, in tegenstelling tot vroeger, nu bekend staat als: "Je hebt er goed over nagedacht, je hebt alle keuzen". Dus wat daar straks in staat wordt bewuster.'

Waarom moest dit boek er komen?

'Ik had daar meerdere redenen voor. We hebben zo veel mee-gemaakt en ik vind het leuk om daarover te vertellen. Je laat dan ook wat achter. Daarnaast heeft iedereen altijd een mening over de donorwet: je bent voor of tegen. Er is weinig nuance en argumenten tellen al helemaal niet. Ik dacht hier nog wel een boek over te moeten schrijven, want als de nieuwe donorwet er is, zijn er weer mensen die klagen dat je niet zelf mag kiezen, maar niemand weet hoe erg de oude donorwet was. Dat wilde ik nog een keer over het voetlicht brengen. Iedereen moet uiteindelijk een keuze maken. Ik hoop dat dit boek daarbij helpt. Het boek is echter breder geschreven. Het gaat ook over het burgerinitiatief: hoe doe je dat en wat maak je mee?'

Heeft de nieuwe donorwet tot nu toe opgeleverd wat u ervan heeft verwacht/gehoopt?

'Veel mensen met wie ik heb samengewerkt was het om meer donoren te doen. Ik vind drie dingen belangrijk: meer donoren, zelfbeschikking en minder belasting voor de familie. Bij de laatste twee hebben we nu al een megawinst. Ik had zelf gehoopt dat 60 procent een keuze zou maken, maar dat is nu al 75 procent. Dat mensen nee registeren is prima, ze maken hiermee immers wel een keuze.'

Heeft u nog een rol in de rest van het proces?

'Mede op advies van anderen probeer ik nu wel afscheid te nemen. Toch blijf ik het volgen, want als ik non-informatie zie word ik nog steeds boos. Formeel heb ik geen rol, maar iedereen weet me te vinden. Ik spreek nog regelmatig met artsen en de Nierstichting en als er iets is trek ik aan de bel.'

Welke tips heeft u voor mensen die nu met een burgerinitiatief bezig zijn?

'Het allerbelangrijkste: gewoon doen. Als je niet begint kan het ook niet beter worden, maar denk goed na over wat je wilt bereiken en wat een ander daaraan heeft. Ga je het lokaal doen of landelijk, door middel van een brief, een petitie of een burgerinitiatief? Als het dan in de Kamer komt, hoe zorg je dan dat een Kamerlid of ministerie dat gaat oppakken? Meestal kun je dat niet alleen, dus je moet erover nadenken wie jou kan helpen of wie er belang bij heeft. Dat kan een gezondheidsfonds, bouwbedrijf of milieuvereniging zijn. Vraag dus om hulp. Wat ik vooral heb geleerd, is vallen en weer opstaan. Opnieuw beginnen, zoek dan maar een andere weg. Als bijvoorbeeld de VVD mij tijdens het partijcongres de weg had afgesneden, moest ik dat dus slimmer aanpakken. Tegen leerlingen wil ik zeggen dat als je wat wilt veranderen of je iets belangrijk vindt kom dan in actie! Het hoeft niet allemaal tien jaar te duren, zoals bij mij. Ga stemmen, schrijf een brief, doe! Tot slot: ik ben best heel erg dyslectisch, dus ook al ben je geen schrijver: het is mij ook gelukt!' ♦

 Dat bepaal je zelf is te koop als hardcover en e-book in de boekhandel of via www.datbepaaljezelf.nl.

FORMATIESPEL

Na de verkiezingen is het tijd voor de formatie: er moet een nieuw kabinet komen. Onderhandelingen voor een nieuw kabinet nemen vaak veel tijd in beslag. Soms zijn kiezers teleurgesteld omdat beloften uit de verkiezingsprogramma's niet worden nagekomen. Omdat de partijen moeten samenwerken, moeten ze echter onderhandelen en compromissen sluiten.

In het *Formatiespel* ervaren leerlingen hoe dat gaat.

BAS BANNING

naar een idee van Radboud Burgsma

LEERDOEL

Ontdekken hoe moeilijk het kan zijn een compromis te sluiten. Ervaren dat politieke partijen de plannen die ze in hun verkiezingsprogramma presenteren niet altijd of helemaal kunnen uitvoeren omdat ze met andere partijen samenwerken.

NIVEAU

Havo/vwo/mbo

DUUR

45-60 minuten

UITLEG

Leerlingen maken kennis met het proces 'van kiezen naar kabinet'. In groepen onderhandelen de leerlingen met elkaar om een nieuw kabinet te vormen. De handleiding, met een stappenplan om het *Formatiespel* in de klas te spelen, en werkbladen zijn te downloaden op de website <https://kamerindeklas.nl/werkvormen/formatiespel>.

SPEL

1. Het formatiespel start met het maken van kleine groepen van drie of vier leerlingen.
2. De leerlingen krijgen een lijst met standpunten. Wat vinden ze *echt* belangrijk? Ze kiezen tien standpunten: dit is hun verkiezingsprogramma.
3. De leerlingen zetten hun tien standpunten op volgorde. Het belangrijkste standpunt krijgt 10 punten en het minst belangrijke standpunt krijgt 1 punt.
4. Elke partij onderhandelt met een andere partij. Het resultaat moet een regeerakkoord van tien standpunten worden.
5. De formatie is geslaagd! De regering moet nu een motto voor het regeerakkoord bedenken: een mooie zin die samenvat wat ze willen doen.
6. Tijd om de punten te tellen. Elke groep telt de punten van hun eigen partij op. De partij met de hoogste score heeft het best onderhandeld. ♦

Het complete formatiespel, inclusief video's en downloads vindt u op de, door ProDemos in samenwerking met de Tweede Kamer ontwikkelde, website van Kamer in de Klas: <https://kamerindeklas.nl/werkvormen/formatiespel>.

FORMATIESPEL

STANDPUNTENFORMULIER

- Kies de tien standpunten die je het belangrijkste vindt.
- Het belangrijkste standpunt geef je 10 punten, het minst belangrijke krijgt 1 punt.
- Schrijf de punten op dit formulier.

DOEL:

Tijdens de formatie zoveel mogelijk punten behalen.

STANDPUNTEN

	ja	nee	punten
1. Het boerkaverbod moet weer worden afgeschaft.	☐	☐	☐
2. Nederland moet meer geld uitgeven aan het leger.	☐	☐	☐
3. Boeren mogen gewoon door blijven gaan met hun werk, dus zonder strengere maatregelen.	☐	☐	☐
4. 40 procent van de huizen in nieuwbouwwijken is speciaal voor mensen met een lager inkomen.	☐	☐	☐
5. Je moet extra gaan betalen als je met het vliegtuig naar een land in Europa reist.	☐	☐	☐
6. Nederland moet een nieuwe kerncentrale bouwen.	☐	☐	☐
7. Met oud en nieuw mogen we gewoon weer siervuurwerk afsteken.	☐	☐	☐
8. Er moeten meer woningen komen op de plek waar nu weilanden zijn.	☐	☐	☐
9. Mensen die hun leven voltooid vinden moeten hulp kunnen krijgen bij zelfdoding.	☐	☐	☐
10. Nederland moet uit de Europese Unie (EU) stappen.	☐	☐	☐
11. Als je naar een evenement gaat moet je kunnen bewijzen dat je gevaccineerd bent.	☐	☐	☐
12. Mensen moeten altijd zelf kunnen kiezen of ze een mondkapje dragen.	☐	☐	☐
13. De Nederlandse regering moet excuses aanbieden voor de slavenhandel in het verleden.	☐	☐	☐
14. Het kopen en verkopen van softdrugs moet worden toegestaan.	☐	☐	☐
15. Rechters moeten sneller een gevangenisstraf kunnen geven, in plaats van een taakstraf.	☐	☐	☐
16. De minimumlonen moeten omhoog.	☐	☐	☐
17. Leraren op basisscholen moeten net zoveel gaan verdienen als leraren op middelbare scholen.	☐	☐	☐
18. Asielzoekers moeten eerst inburgeren voor zij een huurwoning krijgen.	☐	☐	☐
19. Nederland moet meer vluchtelingen opnemen dan het nu doet.	☐	☐	☐
20. Arme ouders moeten meer kinderbijslag ontvangen dan rijke ouders.	☐	☐	☐
21. Abortus mag alleen als daarmee het leven van de moeder wordt gered.	☐	☐	☐
22. Euthanasie moet worden verboden.	☐	☐	☐
23. De doodstraf moet weer worden ingevoerd.	☐	☐	☐
24. Er moet meer geld naar de aanleg van wegen.	☐	☐	☐
25. De lening om je studie te betalen wordt weer een gift (als je je diploma haalt).	☐	☐	☐
26. Er moeten evenveel vrouwen als mannen in leidinggevende functies werken.	☐	☐	☐
27. Iedereen moet evenveel belasting gaan betalen.	☐	☐	☐
28. Nederland moet minder geld geven aan arme landen.	☐	☐	☐
29. Vet en ongezond eten moet duurder worden gemaakt (vettax).	☐	☐	☐
30. Nieuwe huizen krijgen verplicht zonnepanelen op het dak.	☐	☐	☐

DAVID VAN REYBROUCK OVER DE INDONESISCHE ONAFHANKELIJKHEIDSSTRIJD

Militaire kolonne tijdens de eerste politionele actie in 1947
(foto: C.J. Taillie/Tropenmuseum)

GEEN SPOOR VAN EMPATHIE

Met zijn boek *Revolusi* richt de Vlaming David van Reybrouck opnieuw de schijnwerper op de door Nederland in Indonesië begane oorlogsmisdaden, al biedt zijn boek veel meer. Die al lang niet meer ontkende oorlogsmisdaden vormen aanleiding het Nederlandse zelfbeeld onder de loep te nemen.

WOLTER BLANKERT

Burgerschapsonderwijs vormt daarvan een weerslag, vol goede bedoelingen, met respect voor de democratische rechtsstaat als centraal gegeven. Daaronder vallen respect voor de in Europees en mondiaal verband geformuleerde mensenrechten. Dat het Vluchtelingenverdrag van de Verenigde Naties, overgenomen in verdragen van de Europese Unie, binnen diezelfde unie als een vodge papier wordt behandeld, negeren we het liefst. Burgerschapdoelen die wat verder reiken dan de directe omgeving, komen al snel onder spanning te staan bij echte of vermeende noodsituaties. Daarbij kan het verleden ons een spiegel voorhouden. Te meer omdat onderdelen van dit verleden weer een rol zijn gaan spelen in de actualiteit, zoals het slavernijverleden en de dekolonisatie, als een variant op de erfzonde.

BANALITEIT

Reflectie daarop past in de wat bredere discussie over de mate van empathie waarmee de gemiddelde mens is begiftigd. Filosofe Hannah Arendt, geen onbekende in maatschappijleerland, kwam naar aanleiding van het Eichmann-proces tot haar conclusie van 'de banaliteit van het kwaad'. Kort door de bocht: vrijwel

iedereen is tot gruweldaden in staat, als de omstandigheden erom vragen. Daarop volgden wetenschappelijke experimenten door anderen om haar stelling te toetsen, beschreven in diverse maatschappijleermethoden. Die experimenten waren echter overbodig, omdat oorlogssituaties betrouwbaarder informatie verschaffen, met een veel grotere steekproef.

In oorlogstijd verandert doden van een misdaad in een deugd, al moeten de Conventies van Genève (sinds 1864, daarna vele malen aangevuld) de ergste uitwassen beperken. De partij die zich er niet aan houdt, pleegt een oorlogsmisdaad. Bombardementen met een militair doel zijn toegestaan, waarbij 'nevenschade' voor lief wordt genomen, al dient men die zo veel mogelijk te beperken. Zo hoeft het geen oorlogsmisdaad te zijn als burgers in hun huis worden verbrand, als levende fakkels over straat rennen of in schuilkelders de verstikkingsdood sterven. De meeste piloten hebben er geen moeite mee, van empathie valt weinig te bespeuren, mede omdat de gevolgen aan hun oog onttrokken blijven.

REVOLUSI

De Nederlandse militairen die vanaf 1946 naar Indonesië werden uitgezonden om de 'gordel van smaragd' van kwalijke elementen

te ontdoen, vormden een doorsnee van de Nederlandse bevolking. Rondom 150.000 dienstplichtigen, net bevrijd van het nazi-juk en vers van de schoolbanken of uit de werkplaats geplukt. De huidige jongeren hebben het niet gemakkelijk door het coronavirus, maar dit was toch andere koek. Hoe het net bevrijde en verwoeste Nederland tot een dergelijke krankzinnige krachtsinspanning in staat was, blijft een onopgelost raadsel (Van Reybrouck en anderen zwijgen erover); goed bewapend, anders dan bij de Duitse inval in 1940 en de Japanse in 1942. Het lijkt erop dat Nederland alsnog revanche wilde nemen op die smadelijke nederlagen. Dankzij deze superieure bewapening lukte dat tijdens de eerste (1947) en tweede (1948) 'politioenele' actie; een pyrrusoverwinning op revolutionair leider Soekarno cum suis, want in de daaropvolgende guerilla-oorlog raakten de Nederlanders steeds meer in de verdrinking.

OORLOGSMISDADEN

Hoe de Nederlandse militairen zich gedroegen weet Van Reybrouck als literair historicus indringend te beschrijven, dankzij hartverscheurende getuigenissen van stokoude overlevenden. Kapitein Raymond Westerling geniet al sinds 1950 faam en beruchtheid als de man die Zuid-Celebes met massa-executies terroriseerde. De getuigen van Van Reybrouck voegen daar het doelbewust aflachten van hele dorpen aan toe. Terug in Nederland haalde hij zijn pensioen als badmeester.

Op Java stak het reguliere leger dorpen in brand en vermoordde een deel van de bewoners als dat zo uitkwam. Voor de lol werden plukkers van kokosnoten uit de boomkruin geschoten, waarbij soms protest opklonk van collega's, soms applaus. Krijgsgevangenen werden systematisch afgeschoten. Verkrachtingen waren schering en inslag. Tijdens de guerrilla werden potentiële informanten op grote schaal gemarteld, onder meer door ze naakt onder stroom te zetten. Kortom, van empathie viel weinig te bespeuren. Over de cijfers bestaat weinig discussie. Al in de jaren vijftig van de vorige eeuw verschenen die in de schoolboeken: 5.000 doden aan Nederlandse kant (vrijwel allemaal soldaten), rondom 100.000 aan Indonesische kant (voor een groot deel burgers). Wel zijn die 100.000 Indonesiërs lang niet allemaal door het Nederlandse leger gedood, waarschijnlijk een minderheid. Van Indonesische kant trad men meedogenloos op tegen iedereen die verdacht werd van heulen met de tegenpartij. Van Reybrouck maakt daar weinig woorden aan vuil, maar stelt wel dat de wreedheden niet voor elkaar onderdeden. Dat onderstreept dat vooral tijdens een guerrilla alle remmen losgaan en empathie een lachwekkend begrip wordt. Eerder, zo laat hij zien, waren door opgezweepte jongeren al gruweldaden begaan tegen onder meer Nederlandse burgers tijdens de *Bersiap* (najaar 1945, na de Japanse capitulatie). Van Reybrouck onderstreept dat maar een minderheid van het leger bij directe gevechtshandelingen, en dus bij excessen, betrokken was. Dat verklaart waarom veel ex-soldaten later oprecht verontwaardigd reageerden toen misdaden werden onthuld.

NABESCHOUWING

Dat onthullen moet men met een korreltje zout nemen. Al in 1947 berichtten de dagbladen *De Waarheid* en *Het Parool* over excessen. In de jaren vijftig was ruim bekend dat er gruweldaden hadden plaatsgevonden en dat werkte het stilzwijgen in de hand; aan Indonesische kant was het overigens niet anders. Voor een schok vormden de onthullingen van Indonesië-ganger Joop Hueting in 1969 op de televisie. De

overheersende reacties waren nog ongelooft en ontkenning. Een naar aanleiding daarvan aangestelde commissie hield het op incidentele uitwassen. Daarop verschenen regelmatig weinig opgemerkte boeken die het tegendeel aantoonde, zoals *Raddraaiers zijn het!* (1982) van Gert Kant. Pas na 2000 raakte een groter publiek van de waarheid overtuigd. In 2000 verscheen Wim Van den Doels *Afscheid van Indië*, wat de gebeurtenissen betreft nauwelijks afwijkend van *Revolusi*. Van Reybroucks stelling dat hij zijn boek wel moest schrijven omdat niemand anders dit deed (onder meer Geert Mak zou hebben geweigerd) doet daarom vreemd aan. Van den Doel ging hem ruimschoots voor en uit Van Reybroucks imposante literatuurlijst blijkt dat heel wat anderen het onderwerp evenmin schuwden. Wat oorlogsmisdaden betreft geldt *De brandende kampongs van Generaal Spoor* (2016) van Rémy Limpach als het standaardwerk, door Van Reybrouck uitbundig geprezen (Van den Doel moffelt hij wat weg).

ONTLUISTEREND

De toegevoegde waarde van *Revolusi* bestaat uit de ooggetuigenverslagen. De schrijver is de halve wereld afgereisd om stokoude ooggetuigen hun verhaal te laten doen. Daaraan ontleent het boek zijn kracht. Aansprekend is de vergelijking tussen de koloniale standenmaatschappij, doordeesemd door racisme, en de klassen op een schip. Indringender dan zijn voorgangers beschrijft hij de hongersnood en algemene ellende tijdens de Japanse bezetting, die desondanks een enorme stimulans voor het nationalisme betekende. Daarentegen is het hoofdstuk over de periode na de onafhankelijkheid zwak. Het is een lofzang op Soekarno, zonder melding te maken van zijn misslagen, zoals zijn agressieve politiek tegenover de buurlanden - zelfs tegen Australië, dat hem tijdens de dekolonisatie door dik en dun had gesteund. Wat het Nederlandse politieke bedrijf betreft is het boek ontluisterend, evenals alle voorafgaande boeken erover. In het voorjaar van 1947 erkende Nederland de Indonesische republiek en bereikte ermee een akkoord in Linggadjati. Naleving van dit akkoord had veel onheil kunnen voorkomen. De Nederlandse Tweede Kamer, door blindheid geslagen of met krankzinnigheid behept, 'kleedde het aan' en haalde het daarmee onderuit. De voormannen van de Katholiek Volkspartij (KVP) Carl Romme en Louis Beel traden op als de hardliners, niet gehinderd door enige kennis van zaken. De 'andere tijd' is geen excuus, want India en de Filipijnen waren al onafhankelijk. Ondanks dit opzichtig falen bleven zij machtige en gerespecteerde politici tot in de jaren zestig. De PvdA onder Willem Drees koesterde bezwaren, maar haakte niet af. Onder

eindverantwoordelijkheid van premier Drees ging de tweede politioenele actie van start, die vervolgens unaniem door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties werd veroordeeld; een vernedering die Nederland alleen met Irak deelt. Pas onder harde Amerikaanse druk zwichtte de Nederlandse regering. Positie en prestige van Drees leden daar niet onder. Pas in 1958 kwam hij ten val vanwege een onbenullige kwestie. In datzelfde jaar werd nog een Indië-weigeraar veroordeeld. Pas in 2018 werd Drees uit de historische canon geschrapt en vervangen door Marga Klompé, een vertrouweling en bewonderaar van Romme. ♦

Revolusi. Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld verscheen in 2020 bij uitgeverij De Bezige Bij.

DE HAAT? DIE WOONT DAAR!(?)

Kritische stemmen uit Hongarije beschrijven verleden en heden in hoogstaande literatuur.

Hongarije staat de afgelopen jaren niet bekend als een zeer verlicht en liberaal land. Desalniettemin probeert een collectief vertalers (Hongaars-Nederlands) dit beeld te kantelen met kritische stemmen uit Hongarije. De door Mari Alföldy en Viacheslav Sereda samengestelde bundel *Waar woont de haat?* bevat vertellingen en beschouwingen over compassie, tolerantie en identiteit. Het lijkt (wellicht), op het eerste gezicht, vreemd om literaire teksten in een vakblad voor maatschappijleer te bespreken, maar in tijden dat we ons moeilijker in de hoofden van anderen kunnen verplaatsen en in tijden van (vermeende) politieke polarisatie kan de literatuur ons helpen. Burgerschap, een van onze taken, impliceert immers ook dat we ons in het binnen perspectief van de ander kunnen verplaatsen. Het verhaal 1945 (*terugkeer*) van Gábor T. Szántó biedt een dergelijk doorkijkje in de overwegingen van verschillende groepen in de Hongaarse (naoorlogse) samenleving. De lezer wordt meegenomen naar een dorpje waar door de Tweede Wereldoorlog de laatste Joden waren verdreven. Een winkeltje was zonder toestemming van de voormalige (Joodse) eigenaar overgenomen door de zoon van de gemeentesecretaris. Na de oorlog keren langzaam weer Joodse mensen terug naar het dorp en worden dialogen en (interne) monologen opgetekend over het (on)recht dat de Joodse en niet-joodse bevolking van dit dorp is aangedaan. Interessant om met leerlingen te bespreken: Waarom vindt de gemeentesecretaris dat zij recht hebben op het onrechtmatig toegeëigende pand? Welk politiek stelsel representeert vader en/of zoon? Het is slechts een van de vele prachtige verhalen die introspectie en evaluatie van het huidige politieke klimaat afdwingen; dit alles ingeleid door een prachtige beschouwing van de schrijver György Konrád die zijn eigen identiteit deconstrueert en tot de conclusie komt dat zijn identiteit niet identiek is aan de cultuur van zijn geboorteland en eveneens niet identiek aan zichzelf: 'Als iets geboren worden is geen verdienste maar een gegeven'. KV

Mari Alföldy & Viacheslav Sereda (red.), WAAR WOONT DE HAAT? KRITISCHE STEMMEN UIT DE HONGAARSE LITERAATUUR, *De Vrije Uitgevers*, Amersfoort, 2020, 239 bladzijden

DIEREN ALS TIJDBOM

De twee jaar geleden aangetreden politiek leider van de Partij voor de Dieren belooft ook de belangen van de mensen te gaan behartigen: belangen van mens en dier ontlopen elkaar namelijk nauwelijks.

Esther Ouwehand richt haar pijlen primair op de intensieve veeteelt, waarin Nederland excelleert met megastallen voor kippen en varkens. Dat lokt zoonosen uit, ziekten die overspringen van dier op mens. Een voorbeeld hiervan is corona, maar er liggen ernstiger gevaren op de loer. De jaarlijks terugkerende vogelgriep zal een veel dodelijker karakter hebben als die naar de mens overslaat. Volgens verschillende virologen is dat slechts een kwestie van tijd. De Q-koorts, met overdracht van geit op mens, liep (voorlopig?) af met een 'sisser' van rond honderd doden en duizend invaliden. Boeren werden volledig schadeloosgesteld, de slachtoffers bleven met lege handen achter. Dit onderstreept dat de belangen van de agrarische sector steeds zwaarder wegen dan de volksgezondheid. Het ruimen van nertsen vanwege corona leverde de boeren een schadeloosstelling van 250 miljoen euro op, gunstig afstekend bij de horeca. De risico's en milieunadelen van megastallen staan al dik dertig jaar nauwelijks ter discussie, naast ethische bezwaren. In die periode zijn wantoestanden in slachthuizen toegenomen. Toch blijkt de boerenlobby, met het Ministerie van Landbouw als verlengstuk, steeds sterker dan de politieke wil om iets te veranderen. Op dit betoog valt weinig af te dingen, de auteur beroept zich op deskundigen ter zake. Dat geldt alleen niet voor de rechte lijn die ze van natuurklimaat naar megastallen en corona trekt. Via dieren verspreide pandemieën zijn van alle tijden, met de pest als sprekend voorbeeld. Sommige besprekingen de mens juist vanuit de natuur, zoals gele koorts en malaria. Afgezien van sommige simplificaties is het een leerzaam boek, rijk aan schokkend feitenmateriaal. Ontluisterend voor het Nederlandse beleid en daarom sterk aanbevolen. WB

Esther Ouwehand, DIEREN KUNNEN DE PEST KRIJGEN EN DAN?, M.L. Thieme Uitgeverij, Den Haag, 2021, 136 bladzijden

NATIESTATEN SCHRAGEN EU

De Europese Unie kent geen officiële rol in de coronacrisis. Gezondheidszorg is een zaak van de lidstaten en vaccins worden alleen gemeenschappelijk aangeschaft omdat de lidstaten dat samen hebben besloten.

In het eerste hoofdstuk van *Behoud van EU vereist realiteitszin* houdt Henk Oonk een hartstochtelijk pleidooi voor erkenning van het feit dat de kracht van de Europese Unie door de kracht van de 27 lidstaten, zelfstandig opererende natiestaten, wordt bepaald. Tegen die achtergrond bekritiseert hij actuele ontwikkelingen binnen de unie en de vaak onrealistische doelen. Opmerkelijk, omdat hij een Europees federalist van het eerste uur was en jarenlang directeur van het Europees Platform voor het Nederlandse onderwijs (nu opgegaan in Nuffic). In een volgende bijdrage dient Hans van der Heijde, oud-hoofdredacteur van *M&P*, hem van repliek. Van der Heijde vindt de nadruk op het belang van de natiestaten te ver doorgesloten. Hij deelt Oonks standpunt over vluchtelingen bepaald niet. De andere bijdragen zijn minder polemisch van karakter. Wolter Blankert, sinds mensenheugenis redacteur van *M&P*, bespreekt de totstandkoming en werkwijze van de interne markt, inclusief de schaduwkanten, zoals het profijt voor de maffia. Daarop volgt een behandeling door Jan Willem Blankert van de euro. Hij toont aan dat de euro een belangrijke oorzaak is van de steeds grotere economische kloof tussen Noord- en Zuid-Europa. Aansluitend bespreekt Gerhard Akkerman het klimaatbeleid, uitmondend in de *Green Deal*, nu een beetje op de achtergrond, maar na de coronapandemie zeker niet meer. Aan de inspanningen van de Europese Unie om de lidstaten te ondersteunen bij de bestrijding van deze pandemie is het hoofdstuk van de hand van Natasja Nikolić gewijd. Liane Vissers van 't Hof sluit het boek af met de complete uitwerking van een onderwijskundig project dat zij op haar school (havo/vwo) met veel enthousiasme heeft uitgevoerd. Het boek verwijst naar door de auteurs ontwikkeld aansluitend lesmateriaal op het internet. MC

Henk Oonk en Wolter Blankert (red.), BEHOUD VAN EU VEREIST REALITEITSZIN, *Uitgeverij Garant*, Antwerpen/Apeldoorn, 2021, 225 bladzijden

RAMPZALIG ONBEGRIIP

De Indonesische onafhankelijkheidsstrijd heeft de verhouding met Nederland grondig bedorven. Elders in dit nummer werd vooral één aspect uit *Revolusi* gelicht. Hieronder wordt breder op de inhoud ingegaan.

Het boek van David Van Reybrouck bestrijkt de periode van het begin van de twintigste eeuw tot de val van president Soekarno in 1967. Opvallend is dat men van Nederlandse kant tot rondom 1925 ruimer over zelfbestuur dacht dan in de periode erna. Aanvankelijk gold de 'ethische politiek', met aandacht voor het belang van de bevolking. Gezondheidszorg en, in minder mate, onderwijs werden uitgebreid. Vrijheid van meningsuiting telde. Daardoor kwam het nodige verzet aan de oppervlakte, van islamitische, communistische en nationalistische kant. Deze drie stromingen zouden het politieke landschap blijven bepalen. Dit beperkte verzet veroorzaakte paniek bij het gezag, met hardhandige onderdrukking als gevolg. Politieke kopstukken kwamen zonder proces in een concentratiekamp terecht (Boven-Digoel) of werden verbannen. Vrijheid van meningsuiting verdween en het verschil in rechtssysteem tussen Nederlanders en de inheemse bevolking (met toepassing van de doodstraf) werd aangescherpt. De afstand tussen de Nederlandse minderheid en de rest van de bevolking nam zienderogen toe, al werd het actieve verzet vakkundig onderdrukt. Daarom was het geen wonder dat de Japanners in 1942 als bevrijders werden ingehaald. Tijdens de Japanse bezetting heerste wanbestuur met hongersnood en circa een miljoen dwangarbeiders. Tevens werden milities van jongeren gevormd, die als stoottroepen tegen de geallieerden de kern zouden gaan vormen van het verzet tegen herstel van het koloniaal gezag. De als redenaar meeslepende nationalist Soekarno werkte nauw samen met de Japanners, maar bij de bevolking deed dat geen afbreuk aan zijn populariteit. Nederland beschouwde hem echter als 'NSB-er'. Door dit onderlinge wantrouwen en de Nederlandse weigering de realiteit onder ogen te zien, werd de onafhankelijkheid pas na bloedige strijd verkregen. Dit alles wordt door Van Reybrouck gedetailleerd en aansprekend beschreven, mede aan de hand van ooggetuigen. *WB*

David Van Reybrouck, *REVOLUSI, INDONESIAË EN HET ONTSTAAN VAN DE MODERNE WERELD*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2020, 556 bladzijden

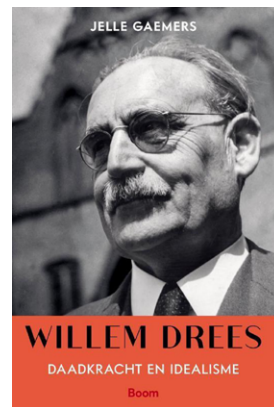

VERHALEN

Wie vind je een held? Stel deze vraag aan een groep en je krijgt een grote diversiteit aan antwoorden. Joseph Campbell neemt zijn lezers mee in de wereld van helden.

Herinnert u zich nog het eerbetoen aan onze helden van de zorg? We prezen diegenen die hun eigen leven op het spel zetten om het leven van anderen te redden. Op de IC-afdelingen was dit letterlijk het geval, maar medici die in de strijd tegen het virus vooropliepen zorgden er ook voor dat we na ruim een jaar het leven dat we gewend waren weer kunnen oppakken. Wat zijn eigenlijk helden? Vorig jaar verscheen een herziene Nederlandse vertaling van *De held met de duizend gezichten*. Joseph Campbell schreef de wereldwijde bestseller in 1949. Het boek bevat talloze verhalen uit uiteenlopende werelddelen die de lezer aan het denken zetten over het fenomeen held. Op het moment dat ik over *rites de passage* las dacht ik aan de discussies over het eindexamen. Zonder eindexamen, dachten sommigen, misten leerlingen een belangrijk overgangsrutueel. De verleiding is groot om verbanden tussen oude (religieuze) verhalen, mythen en sprookjes en het nu te leggen. Het wekt dan ook geen verbazing dat Campbell's boek filmmakers inspireerde. Tijdens de coronacrisis zorgden series op streamingdiensten voor de nodige afleiding. Als het even kan kijken onze lezers met een maatschappijleerbril naar series, maar wat neem je waar als je vooral op de rol van de held let? Halverwege het boek *De held met de duizend gezichten* staat het schema *De reis van de held*. Begrippen als elixer, oproep tot het avontuur, helper(s), beproevingen en vlucht spelen hierin een belangrijke rol. De held wordt naar 'de drempel van het avontuur' gelokt, meegevoerd of, zo schrijft Campbell, begeeft zich daar vrijwillig heen. De reis eindigt met de laatste opgave, die van de terugkeer. Voor wie dit boek met een maatschappijleer(lees)bril leest, gaat een wereld (van mythen en helden) open. *JP*

Joseph Campbell, *DE HELD MET DE DUIZEND GEZICHTEN*, Uitgeverij AnkhHermes, Utrecht, 2020, 417 bladzijden.

VAN STENOGRAAF TOT STAATSMAN

Willem Drees heeft een halve eeuw in de Tweede Kamer gewerkt, een ongeëvenaarde prestatie. In 1907 begonnen als stenograaf, werd hij later Kamerlid, fractievoorzitter, minister en tot 1958 premier.

Nederlandse biografen weten vaak geen maat te houden. De 'biografie' van Willem Drees door politicoloog Hans Daalder en historicus Jelle Gaemers uit 2014 spande in dat opzicht de kroon, met 2.500 pagina's; een kroniek, geen biografie. Dat vond Gaemers zelf kennelijk ook, want zeven jaar later heeft hij dat tot een echte, vlot leesbare, biografie teruggebracht. De ondertitel *Daadkracht en idealisme* geeft de inhoud goed weer. Drees was een geboren bestuurder, maar daarnaast overtuigd sociaal-democraat, die de emancipatie van de arbeidersklasse steeds centraal stelde. Herhaaldelijk waarschuwde hij tegen het loslaten van die grondslag, bij de oprichting van de Partij van de Arbeid en opnieuw bij de opkomst van 'Nieuw Links'. Hij verweet deze stroming vooral gebrek aan realiteitszin, niet een te linkse koers. Door zijn standvastige houding tijdens de bezetting was hij in 1945 de aangewezen man om vorm aan het naoorlogs herstel te geven. Daarbij koesterde hij de parlementaire democratie en sneed daarmee stromingen die wel wat in een meer autoritair staatsbestel zagen de pas af. Als minister van Sociale Zaken stond hij aan de wieg van de Nederlandse verzorgingsstaat. Als premier beleefde hij de 'vierjarig nachtmerrie' van de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd. Daarbij moest hij militair ingrijpen verdedigen, waartegen hij eigenlijk was gekant. Twee overwegingen brachten hem daartoe: Soekarno cum suis hadden met de Japanse bezetter gecollaboreerd en een breuk in het kabinet zou de hardliners vrij spel bieden. Curieus is dat met geen woord wordt gerept over de watersnoodramp (1953) met bijna 2000 doden, niet geheel een apolitieke natuurramp, omdat al jaren werd gewezen op de verwaarlozing van de dijken. Verder is de auteur erin geslaagd de persoon en het tijdperk voortreffelijk in beeld te brengen. *WB*

Jelle Gaemers, *WILLEM DREES, DAADKRACHT EN IDEALISME*, Boom, Amsterdam, 2021, 460 bladzijden

De examens zijn in volle gang. Ik heb, terwijl ik dit schrijf, nog weinig geluiden gehoord over de examens maatschappijkunde en maatschappijwetenschappen. Alleen een bespreking van voormalig VVD-fractievoorzitter Klaas Dijkhoff in *NRC Handelsblad* van 21 mei. Ik vond het een vriendelijk stuk, waarbij Dijkhoff twee zaken liet weten: (i) de politieke realiteit werkt soms anders dan de formele structuur wil en (ii) er worden in het examen belangrijke vragen gesteld (lees: relevante kennis getoetst). Hij sprak daarbij over selectieve perceptie. Ik zag het als een mild en welwillend commentaar, waarmee het belang van maatschappijleervakken ook door voornamen politici wordt erkend.

Een ander punt is burgerschap in het mbo. Afgelopen november mocht ik in Utrecht aanwezig zijn bij een dialoogsessie hierover, georganiseerd door de Werkplaats Burgerschap (Onderwijsonderzoek Democratisering van kritisch denken), een initiatief van de Lerarenopleiding Maatschappijleer van de Hogeschool van Amsterdam en NHL Stenden Hogeschool. Veel bij burgerschap betrokken mensen uit Nederland waren bij elkaar, waaronder docenten, lectoren, vertegenwoordigers van de MBO Raad en het ministerie. Het was, om te beginnen, een bijna bevreemdende bijeenkomst; collega's en bekenden uit het land die elkaar weer eens in persoon tegenkwamen. Heel fijn.

Maar nu de inhoud. Opmerkelijk is dat het ministerie en de MBO Raad bij burgerschap telkens de volgende argumenten gebruiken:

1. Burgerschap is geen schoolvak, dus mogen mbo-opleidingen zelf een vorm bedenken om het in het curriculum te verwerken.
2. Omdat het geen vak is, kan het ook niet worden geëxamineerd.
3. Je hebt voor burgerschap (als voor al het mbo-onderwijs) bekwame mensen nodig, maar bevoegdheden zijn niet noodzakelijk.
4. Het mbo is een beroepsopleiding, burgerschap staat daar toch wat ver vanaf.
5. Burgerschap krijgt alleen belangrijke plaats in het mbo, de huidige randvoorwaarden (lees: de inspanningsverplichting, burgerschapscompetenties) zijn niet te onderschatten daartoe.

Er is in deze column geen beginnen aan om opeenstapeling van aannamen in deze uitgangspunten te ontrafelen en te weerleggen. Ik laat hier daarom nog maar eens zien wat de NVLM hier tegenoverstelt:

1. Zeker, burgerschap is in zekere zin een vaardigheid, houding, cultuur op school, die niet meteen als schoolvak is te typeren en een verantwoordelijkheid van de gehele school is. Dat geldt echter ook voor taalvaardigheid van leerlingen en daarvoor is een basisvak Nederlands nodig dat voorwaardelijke taalvaardigheidskennis aanbrengt. Zo is het ook met burgerschap. Er is een voorwaardelijke kennisbasis nodig, vervat in schoolvakken, zonder welke geen burgerschapsdoelen te halen zijn. Die kennisbasis is wel degelijk te examineren, net als Nederlands. Dat burgerschap slechts een inspanningsverplichting kent, steekt hier schril tegen af.
2. De genoemde kennisbasis vereist vakdeskundigheid, goed opgeleide docenten.
3. Het is noodzakelijk die kennisbasis nader te operationaliseren in een gedegen reeks kwalificaties (eindtermen) die concreter zijn dan de huidige burgerschapscompetenties.

Merk op dat stelling 2 samenhangt met de algemene bekwaamheidseisen voor leraren in het mbo. Zodra een leraar via een lerarenopleiding of Pedagogisch Didactisch Getuigschrift bekwaam wordt geacht, mag hij in principe alle vakken van een mbo-opleiding geven.

In de deelsessies waaraan ik deelnam, alsook in plenaire bijeenkomsten, werden deze stellingen door een groot aantal deelnemers sterk onderschreven. Ik merkte zelf een lichte irritatie op dat deze stellingen niet in wetten worden omgezet. Maar het ministerie en de MBO Raad geven voorlopig aan niet verder te willen gaan met aanvullende scholing voor burgerschapsdocenten.

Komende periode komt er, geïnitieerd door het ministerie, als uitvloeisel van een wat oudere motie van de Tweede Kamerleden Rog en Kuik, een onderzoek naar bovenstaande kwesties. Diverse partijen, zoals de NVLM, worden bevroegd. De NVLM zal dan nogmaals haar standpunten laten weten, maar als ik de bijeenkomst goed interpreteer kunnen de conclusies van dit onderzoek maar één kant opgaan.

Marcel Mooijman voorzitter NVLM | www.nvlm.nl

BART

STOP DAARMEE!

Eens in de zoveel tijd mogen wij als docenten onszelf weer opdoffen en onze *million dollar smile* opzetten om nieuwe potentiële studenten naar onze opleiding te lokken. Ik werk op een opleiding voor maatschappelijke zorg. We leiden studenten op om voornamelijk in de gehandicaptenzorg of ouderenzorg te gaan werken en in enkele gevallen weten studenten er uiteindelijk een mooie baan in de psychiatrie uit te slepen.

Er melden zich echter steeds meer ambitieuze *kids* op de open dag die dolgraag spiegiator of spiegoloog willen worden, maar ook zestienjarigen die dolgraag in de jeugd-tbs willen werken. Ambitieuw, dat zeker. Ze zien het mbo als een tussenstap op weg naar het hbo en de universiteit, want hoger opgeleid is nu eenmaal beter. 'Het is wel lastig maar mijn ouders zeggen dat ik het kan en hebben mij geleerd dat als ik maar mijn best doe, ik kan worden wat ik wil!'

Een van de meest leuke en bijzondere taken, naast het geven van burgerschap, is de eervolle taak van SLB'er. Wat is er nu mooier dan een vaste groep studenten te begeleiden en uiteindelijk hun diploma te mogen overhandigen. Er is ook iets wat ik in die rol van SLB'er heb geleerd en dat is dat de uitspraak 'Als ik maar mijn best doe kan ik alles worden wat ik wil' ook een keerzijde heeft. Want de uitspraak heeft een dubbele betekenis, als het je niet lukt, ondanks dat jij zo je best doet, dan is het ook je eigen schuld en dat brengt een gevoel van druk, falen en mislukken met zich mee.

Ik heb namelijk studenten gezien die hun stinkende best deden en ondanks dat zij op het maximale van hun kunnen presteerden niet haalden wat zij wilden, met grote teleurstellingen tot gevolg. Succes en geluk hangen niet af van een hoger gekwalificeerde opleiding, maar zitten in het maximale uit jezelf kunnen halen en daar trots en tevreden mee leren zijn. Soms is dat het hbo maar nog veel vaker is dat het mbo en ook dat is 'kei goed!'. Met je best doen alles kunnen worden wat je wilt is een leugen en een verstikkende belofte. Dus alle vaders en moeders die dit zeggen en hun kind wil ik meegeven: Stop daarmee! De maatschappij is veel beter af met trotse mbo'ers vol levenslust en energie dan uitgebluste hoogopgeleiden die alles hebben moeten opgeven, want hoger is beter toch?

BART VAN DEN HANENBERG | mbo-docent

M&P

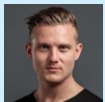
MAATSCHAPPIJ & POLITIEK

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

REDACTIE

Ivo Pertjys
hoofd-
redacteurBas
BanningMarian
van den
BergeWolter
BlankertRianne
BrinkKoen
DogteromVincent
de GeusKoen
Vossen

COLUMNISTEN

Stef van
der LindenBart van den
Hanenberg

EINDREDACTIE Maarten Cras

OPMAAK

Lidewij Spitshuis | lidewij.net

ART DIRECTION

Jenny Kan | jenniness.com

OMSLAGFOTO

Tingey Injury Law Firm | Unsplash

DRUK EDG Media

UITGEVER ProDemos

REDACTIESECRETARIAAT

ProDemos, Hofweg 1H
2511 AA Den Haag
telefoon: 070 757 02 00
e-mail: m&p@prodemos.nl
www.maatschappijenpolitiek.nl

ABONNEMENTSPRIJZEN M&P

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

NIEUWE ABONNEMENTEN

Nieuwe abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Meld u aan via www.maatschappijenpolitiek.nl/abbonementen.

Abonnees kunnen adreswijzigingen doorgeven door een e-mail te sturen aan m&p@edg.nl.

AUTEURSRECHT

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

ADVERTENTIES

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.
Of op aanvraag bij de uitgever,
telefoon: 070 757 02 00
e-mail: m&p@prodemos.nl

KOPIJ EN MEDEDELINGEN

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

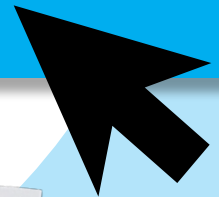
BEZOEK OOK DE

M&P

WEBSITE

Ga naar www.maatschappijenpolitiek.nl
voor artikelen, lestsips en oude nummers

**VOOR DOCENTEN DIE WILLEN WETEN WAT ER SPEELT
EN INSPIRATIE WILLEN OPDOEN VOOR HUN LESSEN**